Бүгү чурттарның пролетарийлери, катыжыңар!

ШЫН

ВКП(б) ТЫВА ОБКОМУНУҢ, КЫЗЫЛ ХООРАЙ КОМИТЕДИНИҢ БОЛГАШ АЖЫЛЧЫ ЧОННАРНЫҢ ДЕПУТАТТАРЫНЫҢ ОБЛАСТЬ СОВЕДИНИҢ ОРГАНЫ

№ 28 (2202). 1926 ЧЫЛДА ҮНДЕЗИЛЕТИНГЕН. | 1951 ч. февраль 11, воскресенье. | Өртээ 20 көп.

1951 чыадың февраль 18

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның хүнү.

ШУПТУ СОҢГУЛДАЛАРЖЕ!

ТӨРЭЭН ЧУРТТУҢ КҮЧҮЗҮН УЛАМ БЫЖЫГЛААР

Бистиң чуртувуста социалистиг чарыш миллион-миллион совет ажыл-ишчилерни хаара тыртып турар. Үлетпүрнүң болгаш көдээ ажыл-агыйның бүгү адырларында чаартыкчылар болза, күш-ажылдың мурнакчы, эки арга-методун тургузуп турарлар. Социалистиг тургузуушкуннуң практиказын байытпышаан, үлетпүр-бүдүрүлгениң мурнакчылары кузем чылдың бүдүрүкчүлүүн бедидериңе бүгү-ле чаа-чаа курлавырларын болгаш үлдунар аргаларын, продукцияның шынарын, материалдарның камналгазының экижидилгезин, хөреңгилер эргилдезиниң саарылгазын дүргедедирип тып ап турар.

Партияның сагыш салыышкынының түңнелинде улус ажыл-агыйының бүгү адырларында хөй санныг квалификастыг каадырлар өскеннер. Амгы үениң техниказын ажыглаар талазы-биле үлегер-чижээн көргүзүп турар кижилериң, бүдүрүлгениң стахановчуларының, чаартыкчыларының хүрээлеңи күн-бүрүде-ле көдүлеп турар.

Совет ажыл-ишчилериң бүгү тиилелгелериниң үндезини болза, оларның патриотизминде, социалистиг Төрээн чурттуна оларның кызыгаар чок бертингениңде. Күш-ажылдың бедик бүдүрүкчүлүүн чеьдип албышаан, ооң-биле кады чиг-этти, материалдарны, чепсек-хереклерни, хөреңгилерни эң эки ажыглаарын, чончуг эки кылыгларын көвүдедирин, продукцияның бот-өртээн соксаал чокка чиигедирин совет кижилер күзеп турарлар.

Социалистиг чарыш болза, бистиң областың үлетпүр бүдүрүлгелериңде улуг калбарыышкынны алган. Ылаңгыя Кызыл хоорайның үлетпүр бүдүрүлгелериңде дааранылга комбинадының ажылчыннары болгаш инженер-техниктери кыйгырыгны үндүрбүшаан, социалистиг чарышка бедик хүлээлгелерни алганнар. Эмиг алдын уургайында забойщик Шомбүл, Чиңге-Каът алдын уургайында даш дажыкчызы Очур-оол, Нарын алдын уургайында чер үттекчизи Эртине, Копту алдын уургайында забойщик Таржаа, АТК-да алдарлыг фрезеровщик Савинцев, ыяш заводунда чазаныкчы Носков, алгы заводунда кидис идик өйүкчүзү Хүрекпен, дааранылга комбинадында быжыкчы Калмаков, «Тыва тудуг» трестизинде дашчы Калзаң оларның аттары болза, бистиң обласка калбаа-биле билдингир апарган. Бистиң областың мурнакчы үлетпүр бүдүрүлгелери боттарының планнарын болгаш социалистиг чарышка алган хүлээлгезин алдарлыы-биле күүседип турарлар.

Бистиң чуртувуста бүдүрүлгениң темпизин болгаш техниказын бурунгаар шимчедип турар, үлетпүрде болгаш көдээ ажыл-агыйда өске-даа бүгү хөй-хөй ажыл-ишчилерни боттарының үлегер-чижээ-биле сорук киирип турар миллион-миллион стахановчулар бистиң чуртувусту индустриалдыг болгаш колхозчу күчүлүг күрүне кылдыр хуулдурарынга улуг рольди ойнап турарлар.

Мурнакчы үлетпүр бүдүрүлгелериниң, колхозтарның, МТС-териниң, совхозтарның чеьдип алган чедиишкиннериниң чылдагааны чүдел дизе, олар социалистиг чарышты шын организастаанында, күш-ажылды организастаарының кол методтарын шиңгээдип алганында болуп турар. Чарыштың ёзулуг массалыг калбарыышкыны үүнү хандырып турарыл? Хамыктың мурнунда массаның политиктиг идепкейниң өзүүшкүнү, нормаларны ажыр күүседиринге бүгү-ле кижилерге болгаш ажылчын бүрүзүнге, база колхозчу бүрүзүнге таарымчалыг байдалды тургусканы, чарышты улам калбартыр дээш мурнакчыларның дуржулгазын хүн-бүрүде пропагандалааны болгаш сиңиргени болур.

Техниканы эки ажыглаары дээш, бүдүрүлгениң бедик көргүзүглери дээш 1950 чылда чеьдип алдынган чедиишкиннерни быжыглаары-биле Москваның «Пролетаржы күш-ажыл» деп заводунуң коллективиниң эгелекчи саналы ёзугаар бо чылын эгелээн социалистиг чарыштың улам ыңай калбарыышкынын бистиң областың үлетпүр бүдүрүлгелериңе калбаа-биле делгередир чорук болза, улуг ужур-дузалыг.

Социалистиг чарыштың чалгыын делгередир хөрекке Кызыл хоорайның чамдык үлетпүр бүдүрүлгелери болгаш районнарда үлетпүр комбинаттары дыка сула ажылдап турарлар. Социалистиг чарышты ажылчыннар, инженер-техниктиг ажылдакчылар бүрүзүнге чедир чорутпааны-биле аъш-чем комбинады, алгы, ыяш болгаш туйбу заводтары январьниң планын күүсетпээннер. Чижээ, Кызылдың автотранспорт конторазында үлүг-нормазын үргүлчү ажыр күүседип турар мурнакчышалыпчылар болгаш стахановчулар бар болуп турар. Ынчаарга ук коллективте боттарының үлүг-нормаларын күүсетпейн турарларның саны элээн хөй. Бо үүнү көргүзүп турарыл дээрге, коллектив стахановчу ажылдың методун чөп, шыны-биле ажыглаваанында, опу шиңгээдип албаанында, кывар болгаш чаар материалдарның камналгазы дээш шудургу ажылдаваанында, автопарктың бүрүнү-биле ажыглаваанында болур. База чүүк сөөртүлгезиниң бот-өртээн кудуладыр демиселди кошкак чоруткан. Оон ыңай стахановчуларның дуржулгазын нептередири-биле тургускан техниктиг чөвүлел ажылдавайн турар.

Чер-чер Советтеринге эрткен соңгулдаларның үезинде массаның ортузунга чорудуп турган партия организацияларының организакчы болгаш агитас-пропагандалыг ажылында чеьдип элган чедиишкиннерни быжыглап, көвүдедип тургаш, ам болур деп турар РСФСР-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларының хүнүнге социалистиг чарыштың улам ыңай калбарыышкыны-биле демдеглеп эртирер ужурлуг бис. Ооң-биле чергелештир, хожудап турар участоктарже онза кичээнгей салдынган турар ужурлуг, хожудап турарларны мурнакчыларның деңнелинге чедир көдүрер херек.

Партия, совет, профэвилед болгаш комсомол организациялары болза, ажыл-агыйның бүгү-ле адырларында мурнакчы стахановчуларның дуржулгазын нептередир, күш-ажылдың эгелекчи арга-методун чер болганга шиңгээдир, үлетпүр-бүдүрүлге бүрүзүнге база ажыл-агый бүрүзүнге ажылды сан болгаш шынар талазы-биле ажыр күүседир коллективтиг стахановчу ажыл-биле улам-на эки ажылдаар хүлээлгелиг бис. Эвилелдешкен болгаш автономнуг республикаларның Дээди Советтеринге соңгулдаларга белеткел массаның политиктиг болгаш күш-ажылчы улуг көдүрлүүшкүнүн чуртка калбарткан. Большевик партияга, эш Сталинга сорук кииртирген совет кижилер боттарының үре-түңнелдиг стахановчу күш-ажылы-биле Совет Төрээн чуртунуң күчүзүн ны ажыр күүседиринге бүгү-ле кижилер.

Республикаларның Дээди Советтериниң соңгулдаларына алдар кылдыр

Кузнецкиниң металлургичилериниң чедиишкини

СТАЛИНСК. Кузнецкиниң Сталин аттыг металлургия комбинадының коллективи РСФСР-ниң Дээди Совединин соңгулдаларына алдар болдуруп чарышпышаан, январь айның планын ажыр күүседеннер. Эрткен чылдың декабрь ай-биле дөмейлээрге шой эзилдирерин дыка көвүдеткештиң, домепчилер бир дугаар черни чаалап алганнар.

Кан эзилдирикчилери бедик бүдүрүкчүлүг ажылдап турар. Ай иштинде олар он-он дүрген эзилдирилгелерни хайыңдырган болгаш суугунун бир квадратметрден кан союп алырының нормазын ажырганнар.

Прокатчиктерниң иштинден ортумак сортулуг блумингиниң болгаш сорт прокат цехтериниң коллективтери шылгарап, дешилгелиг нормаларны элээп бедиткен.

Даг Шорияның демир рудниктериниң дагжылары соңгулдалар хүнүнге стахановчу ээлчегни улуг көдүрлүүшкүн-биле тудуп турар. Олар Кузнецкиниң металлургичилериңе январь программазындан дашкаар чүс-чүс тонна руданы чоруткан.

Черни дүрген үттээриниң мастерлери

БАКУ. Азербайджан ССР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнүн чедиишкинниг уткуп алыры дээш Бакунуң нефтичилери бот-боттарының аразында чаржып турар.

Киров районнуң чер үттекчилери нефть скважиннерин дүрген үттеп, олар ны айытхан хуусаазындан ажыглалга эрте киирип турар. Январьде кировчулар план ёзугаар көрдүнген 9-туң орнунга 12 скважиниерни тывышчыларга шилчидип берген. Соңгулдалар хүнүнде ам-даа каш скважиннер үттеп кылырын доозар деп шиитпирлеп алганнар.

Станоктарны доктаатпайн

ЛЕНИНГРАД. Соңгулда мурнунуң стахановчу ээлчегериниң хүннеринде «Красный металлист» заводунга дүрген ажылдаар токарьлериниң коммунист Ф. К. Павловка удурткан бригадазының кежигүннери Уралмашзаводунуң чаартыкчыларының эгелекчи чоруун шиңгээдип алгаш, ээлчеглер аразында үеде станоктарның ажылын соксатпас деп шиитпирлеп алганнар.

Мурнунда бот-боттарын халап алган токарьлер станоктарны таарыштырар, хереклерни чыыр, тус-тус кезектерни ол черлеринге таарыштырып турган зар ажылды кылыр турган. Бо ажылга 40 минута, чамдыкта оон-даа хөй кирер турган. Ам станоктуң ажылы дүн, хүн иштинде соксавас апарган. Бо чорук бүгү бригаданың ажылының өдүрүкчүлүүн дыка бедиткен. Бир эвес мурнунда токарь хүнде ийи норма чедир күүседип турган болза, ам олар хүн-бүрүде 3,5—4 нормаларны берип, хереклерниң ажылдап кылган шынары кончуг эки болуп турар. Чоокта чаа бригаданың бүгү кежигүннери боттарының кылган продукциязын техниктиг контроль килдизинге киирбейн шуут дужаар эргени алган.

Коммунист Ф. К. Павловтуң эгелекчи саналын механик-чыылда цехиниң фрезеровщиктери ажыглаан. Бо болза, ол дораан-на улуг ажыкты берген.

(СЭТА).

Январь айның хүлээлгезин күүсеткеннер

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар хүнүнге алдар болдурган социалистиг чарышты ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларының болгаш албан-хаакчыттарның ортузунга калбартканы-биле Улуг-Хем районнуң үлетпүр комбинады январь айда бүдүрүлге планын багай эвес күүседип, бүдүрүлгеден үндүрүп турар продукцияның бот-өртээн 4,5 хуу чиигедир дээн хүлээлгезин 6 хуу чедир күүсеткен.

Торгалыгда эш И. Пахомов даргалаан шанак, терге, доскаар кылыр салбыр январь айда бүрүн дериглиг 25 чаа шанактарны кылып, 150 доскаар кылыр пөштерни болгаш 200 терге дугуюн кылыр хадың белеткелин кылып, бүдүрүлге планын 128 хуу, эш И. Захлейн даргалаан кидис идик өөр салбыр 3 муң рубльдиң чиг-эт материалдарын камнап албышаан, бүдүрүлге планын 120 хуу, эш М. Матценко даргалаан дааранылга салбыры 1,5 муң рубльдиң материалын камнап, планын 110 хуу күүсеткен. Ол ыышкаш Селигеев даргалаан чугай өртедир салбыр эрткен айда 15 тонна чугай өртедир тургаш, 25 тоннаны өртедип, социалистиг чарышка алган январь айдагы хүлээлгезин шевергин күүсеткеннер.

Авторотаның чолаачыларының чедиишкиннери

Авторотаның чолаачылары, септекчилери боттарының алган хүлээлгелерин күүседип турар. Январьде олар күш-ажылдың чаа көргүзүглерин чеьдип алганнар. РСФСР-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларының хүнүнге алдар болдуруп, стахановчу чолаачы эш К. Безотечество январьде бүдүрүлгениң нормазын 175,8 хуу күүсеткен.

Ол ыышкаш эш Г. Федоров үлүг нормазын — 160,9 хуу, чолаачы эш Г. Быков — 138 хуу күүсеткеннер. Боттарының алган хүлээлгелерин септекчилер база-ла ажыр күүседип турар. Электрижи эш К. Иванов январьде бүдүрүлге нормазын 220 хуу, бызаңчы эш Леонов нормазын 186,5 хуу, дарган эш С. Петеримов — 178,5 хуу, токарь эш Лазарев — 210 хуу күүсеткеннер. Соңгулдаларның хүнүнге күш-ажылдың чаа бедик көргүзүглери-биле ужуражыр дээш олар улуг күжениишкиниг ажылдап турар.

А. БАТАЛОВ.

Алтай край. Рубцовск районнуң Куйбышев аттыг колхозта хар ызырындырыышкыны калбаа-биле чоруп турар.

Чурукта: агроном Е. В. Лось хар ызырындырыышкынының көргүзүглүг кичээлин колхозчулар-биле чорудуп турары.

Чуруу В. Николаевтии. СЭТА-ның пресслишези.

Чоннуң ортузунга лекция пропагандазын улам калбартыр

Массаның ортузунга большевик партияның идей-политиктиг ажылынга марксизм-ленинизмниң пропагандазының чугула методтарының бирээзи, кижилериниң медерелинде капитализмниң болгаш феодализмниң артыышкыннары-биле демиселге ажылчы чоннарны коммунизм ёзузунга кижизидериниң чепсээ болур лекциялар улуг ужур-дузалыг болуп турар. Лекциялар номчулгазы, колхозтарга, заводтарга, үлетпүр-бүдүрүлге черлеринге соңгулда участоктарынга политиктиг илеткелдер кылыр чорук партийжи ажылдакчыларның, партийжи-политиктиг ажылдың база бир чугула кезээ болур.

Бистиң чуртувуста миллион-миллион кижилер марксисчи-ленинчи теорияны шиңгээдип ап турарлар. Партияның, күрүнениң болгаш хөй-ниитиниң организациялары болза, ажылчы чоннарның негелделерин хандырбышаан, большевизмниң төөгүзүнүң болгаш теориязының талазы-биле лекцияларны, совет ниитилелдиң болгаш күрүне тургузуунуң артык күштүүн, большевик партияның политиказын тайылбырлап турар лекцияларны, а ол ыышкаш революцияның улуг баштыңчылары Ленин болгаш Сталинның ажыл-амыдыралының дугайында лекцияларны организастап турарлар. Совет патриотизмниң дугайында болгаш коммунизмниң улуг тудугларының дугайында лекциялар канчаар-даа аажок чугула ужур-дузалыг.

Лекция болза, үлетпүрде болгаш көдээ ажыл-агыйда эртемниң чедиишкиннериниң болгаш мурнакчы дуржулганың пропагандазының чугула чепсээ. Моон аңгыда чоннуң ортузунга ниити-эртем билиглерни нептередир, база улустар аразында байдалдарның талазы-биле лекцияларны калбартып турар.

Бистиң областа лекция бюрозу болгаш политиктиг болгаш эртем-билиглерни нептередир талазы-биле ниитилелдиң салбыры соңгулда кампаниязынга идепкейлиг киржип турар. Олар болза, лекцияларны ажылдап кылгаш, районнарже чорудуп берип соңгулда участоктарынга лекторларны чорудуп турар, соңгукчуларга лекция номчуп бээри-биле көдээже ниитилелдиң кежигүннериниң үнүүшкүнүн организастап турар.

Областың ыракы районарының ажылчы тараачыннары чаа колхозчу оруктуң хөгжүлдезинче киргениңден бээр ындыг-ла үр үе болбаан, колхозчу тараачыннар ам колхоз тургузуушкунунуң бүгү айтырыгларын дыка сонуургап турарлар, ынчаарга ол негелделер амдаа ыракта четпес хандыртынып турар. Лекция пропагандазын ажылчы чоннарның яңзы-бүрү негелделерин болгаш чоннуң билииниң яңзы-бүрү болуп турарын барымдалааш, эки ханы өөренип көөрү негетинип турар.

Совет кижилер тайбыңның хөрээн камгалавышаан, улустар аразының байдалынче дыка сонуургалдыын илергейлеп турар. Улустар аразының темаларынга эки лекцияларга совет кижилериниң хереглелин хандырар дээш лекция пропагандазының чорудулгазының организастаашкынында эвээш эвес ажылдарны кылган.

Ынчалзажок ол темаларга чамдык лекцияларны кыры-биле эртирип, анаала бир бөдүүн фактылар болгаш болуушкуннарны улаштыр-ла санап турар. Чамдык лекцияларда улустар аразында байдалдарның болгаш оларның хөгжүлдезиниң перспективаларының ханы анализи чок болуп турар, улустар аразының шиитпирлетинмээн айтырыгларын шиитпирдээринге Совет Эвилелиниң ролюн болгаш ужур-дузазын кошкак көргүзүп турар. Лекцияларга улустар аразының айтырыгларының талазы-биле, эң ылаңгыяда империалистерниң лагеринде чөрүлдээлериниң чидигленгенин база оон-биле чергелештир тайбыңның демократияның болгаш социализмниң лагериниң империалистиг лагерьге удур кол башкарыкчы күш — Совет Эвилелиниң бүгү-ле өзүп турар саңлдар хамаарылгазын болгаш ат-алдарын демдеглээри онза чугула.

Мурнуку чылдарга бодаарга, бистиң областа лекция пропагандазы дыка калбарган. Бо талазы-биле политиктиг болгаш эртем-билиглерни нептередириниң ниитилелиниң Тыва область салбыры улуг ажылды чорудуп турар. Ниитилелдиң кежигүннериниң саны өзүп, чоннуң ортузунга лекциялар номчулгазын доктаамал чорудуп турар. База үндезин чоога лекцияларны хөйү-биле номчуп турар.

Россия Федерациязының Дээди Совединиң соңгулдаларының кампаниязының үезинде соңгулда участоктарынга лекция номчулгазын үргүлчүнүң доктаамал ажылы болдурган.

Политиктиг болгаш эртем-билиглерни нептередириниң ниитилели тургустунгандан бээр бо хүнге чедир бодунуң хүрээлеңинде шупту 479 кежигүннерлиг болуп турар. Эрткен 1950 чылдың дургузунда районнарга 1131, Кызыл хоорайга—417 лекцияларны номчаан. Лекция пропагандазының ажылын Каа-Хем Таңды, Чөөн-Хемчик районнарда эки тургускан. Ындыг болза-даа, лекторларның колдуу-ла область төвүнче чоок туруп турар районнарже аъттанып үнерлер, а ырак районнарга олар ында-хаая аалчылар болуп турарлар. Ылаңгыя Тере-Хөл, Тожу, Мөңгүн-Тайга районнарынга бо ажыл ам-даа сула тургустунган.

Чер-черге лекция пропагандазының чорудулгазын организастаарын баш таарынга политик талазы-биле билиглиг, культурлуг кижилерни тургузары дыка чугула. Партия комитеттери лекция пропагандазының бүгү-ле хевирлерин бүгү-ле эргежок чугула хемчеглер-биле билигжи хандырар хүлээлгелиг. Районнарга болгаш хоорайга номчаан чамдык лекциялар хөй-ле саннар-биле долдунуп турар, а чогум ол саннар үүнү көргүзүп турарыл деп үвени аналистеп көөр күштү бодунга бербейн турар.

Үлетпүр бүдүрүлгелериниң доктаамал ажылдаары дээш, күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бедидери болгаш материалдарның камналгазы дээш, продукцияның шынарын бедидери дээш демиселдиң бүгү чугулазын тайылбырлавышаан, коммунистиг тургузуушкуннуң шимчедикчи күжү болур чаартыкчыларның дуржулгазын болгаш массалыг социалистиг чарыштың ажыл-агый-политиктиг улуг ужур-дузазын көргүспүшаан, лекциялар болза ажылчы чоннуң бүдүрүлделиг идепкейниң өзүлдезин деткип турарлар.

Номчуп турар лекцияларны көдээ ажыл-агыйда областың социалистиг чаар тылгазының чедиишкиннери-биле дүүштүрер болгаш ажылчы араттарга хуу ажыл-агыйдан коллективтиг ажыл-агыйларның—колхозтарның артык күштүүн, ол карачаңгыс шын орук болурун тодаргай фактылар-биле бүзүредип көргүзери болур. Лекцияларны чер-черниң фактылары-биле шуут холбаштырар херек. Чижээ, чечен литературадан алган үлегерлер болза, лекцияны улам солун болдурар. Лекциялар дугайында саналдарны чыыр болгаш байыдары дыка чугула, база оон аңгыда дыңнакчыларның бүгү ажыктыг санал, сүмелерин лекторлар өөренип көөрү чугула.

Лекция пропагандазы — идеология ажылының дайынчы участогу. Партия организациялары большевик партияның салып турар негелделерин харыылап турар деңнелге лекция ажылын көдүрер талазы-биле бүгү эргежок чугула үүлдерни бодунда ап турар.

Соңгукчуларның айтырыгларынга, харыылар кежээзи болуп эрткен

РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулдалар талазы-биле Кызыл хоорайда сес дугаар соңгулда участогунуң агитпуктузунга чоокта чаа айтырыгларга харыылар кежээзи болган. Ук кежээге соңгукчулар хөйү-биле киржип, политик болгаш ажыл-агый талазы-биле 30 ажыг айтырыгларның харыылары болган.

Ылаңгыя, бүгү делегей байдалының дугайында: Индонезияда, Кореяда, Вьетнамда болуушкуннар болгаш барын Германияда, Японияда байдалдар дугайында айтырыгларны ВКП(б) обкомунуң лектору эш Иезуитов улус өөредилгезиниң дугайында айтырыгларны хоорайның улус өөредилгезиниң килдизиниң эргелекчизи эш Уткин, совет садыг ажылының дугайында айтырыгларны горпо баштаар черииниң даргазы эш Житов, юриктиктиг айтырыгларны Юстициялың область эргелелиниң ажылдакчызы эш Донцов болгаш оон-даа өске организацияларның төлээлекчилери тус-тус харыылап турганнар.

Хоорайның чунар-бажыңының болгаш электри станциязының ажылында четпестерни дарый узуткаарын соңгукчулар негеп турганнар.

Т. МАРУЖЕНКО,
агитпункт эргелекчизи.

В. И. Ленинниң чогаалдарын Венгрияда парлап үндүрүп турар

БУДАПЕШТ. Венгрияның ажылчы чоннарының партиязының «Сыкра» деп ном үндүрер чери В. И. Ленинниң чер айтырыының талазы-биле ажылдарының чыындызын ийи том кылдыр венгер дылда үндүрген.

(СЭТА).

И. В. Сталинның биографиязын Болгарияда парлап үндүргени

СОФИЯ. Болгарияның коммунистиг партиязының ном үндүрер чери Иосиф Виссарионович Сталинның доңчу биографиязының алды дугаар үндүрүлгези 50 муң кезек кылдыр парлап үндүрген.

(СЭТА).

И. В. Сталинның чогаалдарын Болгарияда үндүргени

СОФИЯ. Болгарияның коммунистиг партиязының парлалга чери И. В. Сталинның «Пролетарийлериниң ацгызы болгаш пролетарийлериниң партиязы», «Октябрь революциязының бүгү делегей характери» деп чогаалдарын тус-тус номнар кылдыр парлап үндүргеи.

Оон ыңай И. В. Сталинның «Диалектиктиг болгаш төөгү материализмниң дугайында» классиктиг чогаалын алды дугаар парлап үндүрген.

(СЭТА).

В. И. Ленинниң Чогаалдарының үжен ийи дугаар тому

Ленинниң Чогаалдарының 32 дугаар томунда кирген чогаалдар болза, 1920 чылдың декабрь 30-ден 1921 чылдың август 14-ке чедир үени хаара тудуп турар. Ол үе болза, дайындан тайбың тургузуушкунче, шериг коммунизминден чаа эконом политиказынче (ЧЭП-че) шилчилгениң үези. Ол үени Ленин биле Сталинга баштаткан большевиктер партиязы шылгаранғай, кичээнгейлиг эртирип турганын, ажыл-агыйның үрелиишкинин дүргеп узуткаарының, бистиң чүртүвуска социалистиг экономиканың үндезинин салырының оруктарын болгаш аргаларын Ленин канчаар баш бурунгаар көөр чоруун ленинчи чогаалдар көргүзүп турар.

Бодунуң чогаалдарынга Ленин капитализмден социализмче шилчилге үезиниң дүрүм ёзугаар болурунуң ханы түңнелин кылган, шилчилге үезинде пролетар күрүнезиниң карачаңгыс шын политиказы болур чаа эконом политиказын генийлин-биле үндезилээн, чаа, социалистиг ниитилелди тургузар дээш демиселге коммунистиг партияның удуртукчу болгаш башкарыкчы ужур-дузазын көргүскен.

Чогаадыкчы марксизминиң үлегери ленинчи чогаалдар күчүлүг прожектор ышкаш капитализм хүрээлээшкининде турар пролетар диктатуразының чүртүнга социализм тиилелгези дээш тиилелгелиг демиселдиң шаанда шинчилеттинмээн оруун чырыдып турар.

I.

1920 чылдың төнчүзүнде Совет республика интервентилер болгаш ак-гвардейжилер-биле дайынны колдуунда дооскан. Маадырлыг ажылчын аңгы ажылчы тараачынның массазы-биле эвилелдежип алгаш алдарлыг большевик партияның удуртулгазы-биле даштыкының болгаш иштикиниң контрреволюциязының араатанзаан күжүн тиилээн болгаш ооң-биле тайбың тургузуушкунну чорударын хандырган. Ынчалза-даа төөгүге зөстүп көрбээн когаралдарны, хереглелдерни болгаш ажылчы чоннарның түрегелдерин дайын болдурган. Чүрттүң будүрүкчү күжү кончуг кудулаан. Улуг үлепүрүңү продукциязы 1920 чылда дайын мурнундагы 1913 чылда турганындан чеди катап эвээш турган, ынчаарга көдээ ажылагыйның ниити продукциязы дайын мурнунда турганының үүгле чартыы турган.

Дайын чоруп турда тараачыннар шериг коммунизминиң политиказын чоп-шээреп турган, ынчаарга дайын доозулган соонда артык тарааны шуптузун хураап ап турарынга таарзынмас апарганнар. Дайын-биле холбаштыр болган ажыл-агыйның үрелиишкини, материал талазы-биле чединмес чорук ажылчыннарның бодалынга багай чүве база кирип турган.

Совет республиканың аар-берге байдалын ажылчын аңгының дайзыннары—меньшевиктер, эсерлер, ак-гвардейжилер, буржуаз националистер ажыглаарын оралдажып турганнар. Совет эргечагырга-биле ажык демиселге улуг аштырыышкыннарга таварышкаш дайзыннар чаа тактиктиг аргаларже кирип, «Коммунистер чокка Советтер дээш» деп лозуңну үндүрүп, «советтиг» өңбиле чагдынып турганнар. Ол тактика 1921 чылың мартта Кронштадтка болган контрреволюстуг тура-халыышкынның хүннеринде үнүп келген.

Ажылчыннар биле тараачыннарның эвилелинге, пролетариаттың диктатуразынга улуг айыыл турып келген. Чаа бөйдалга таарыштыр ажыл-агый айтырыгларының бүгү талазы-биле чаа шугум чогаадырының сорулгазы большевиктер партиязының мурнунга туруп келген.

Ажыл-агыйның тайбың тургузуушкунуңүнүң-даа мурнунда дайын үезинде тургустунган шериг коммунизминиң политиказындан ойталаарын негеп турган. Кедээ ажыл-агыйны көдүрер, тараа болгаш техниктиг культураларның бүдүрүлгезин улгатырар херек турган. Ол болза, үлепүрүңү хөгжүлдезинге эргежок чугула үүл болур. Ажылчыннар-биле тараачыннарның эвилелинге ажылчын аңгының удуртур ролюн хандырбы шаан, ол эвиледи быжыглаары чугула турган. Дайындан эң-не улуу-биле үрелген үлепүрүңү катап тургузарынга ажылчын аңгыны хандыдар, ажыл-агыйның үрелиишкини шериг интервенциязындан дора эвес улустуң дайзыны болур деп чүвени ажылчыннарга билиндирер херек турган.

Ол сорулгаларны шиитпирлээринге партия бодунуң хүрээлеңин улам-на сырый катыштырар, партияның политиказын болгаш профэвилелдериниң ажылын тайбың тургузуушкуннуң байдалынга таарыштыр эде тургузар, ажылагыйның үрелиишкини-биле демиселге ажылчын аңгының чогаадыкчы күжүн мобилизастаар херек турган. «... Пролетар партиязының иштинге эң улуг сырый катыжыышкын, шыдамыкай болгаш сагылга-чурум чугула херек, өске талазында дайынның уржуундан бис ам дээреде боттандырып шыдаваанывыс элээн хөй экономнуг хемчеглер чугула херек»—деп Ленин чугаалаан (Чог., том 32, арын 166).

Аңаа партияга удур оппозициялыг белүктер—троцкистер, «ажылчын оппозициязы», «өөн коммунистер», «демократтыг төпчүлер» болгаш Ленинге удур өске-даа идегеттер моонда ужураштырарын оралдашканнар. Өскерликчи Троцкий партияга албадааны профэвилелмаргылдаазынга «эде силгииринiң» болгаш «профэвилелин күрүнежидерниң» чигзинчиг лозуңун идип үндүрген, ажылчын массаны билиндирер аргага удурланып, профэвилелдеринге командылаар ёзу-чурумну киирер деп турган. Троцкистер болгаш партияга удур өскедаа бөлүктер Советтерге болгаш профэвилелдеринге партияның удуртур ролюнга удурланып, партия кежигүнү эвес массаны партияга удурландырарын, партияны, ажылчын аңгыны сандарадырын оралдажып турганнар. Ол болза, ажылчын аңгының диктатуразын, Совет эрге-чагырганы өлүмче киир идиптер дээн кем-буруулуг оралдажыышкын болур. Партияга удур, сандарадыкчы ол бүгү бөлүктерге Ленин биле Сталин удур хам-хайыра чок демиселди чорутканнар.

Бо томда кирген Ленинниң «Профессионал эвилелдериниң дугайында, амгы үениң байдалының дугайында, Троцкийниң частырыгларының дугайында», «Партияның кризизи» деп ажылдарынга, профессионал эвилелдериниң сорулгазының, ролюнуң дугайында даг ажылчыннарының II Бүгү-россий съездизиниң коммунистиг фракциязының хуралынга илеткелинге болгаш өске-даа чогаалдарынга большевизмге удур бүгү идегеттерниң фракциялыг ажылының хоралыын илередип турар.

Ажылчын аңгының партиязынга, ылаңгыя пролетар диктатуразын удуртуп турар партияга фракция болгаш бөлүглээшкин болдурбазын Ленин айыткан. Ленин кол согуушкунну троцкистер партияга удур бөлүктүң кол күжү болурга оларже угландырган. Дайын үезиниң аргазын ажылчыннарның массалыг организациязынга шилчидип болбас деп чүвени Ленин айтып турган. Дайын сөөлүндеги чаа үеде партияның масса ортузунга чорудар ажылының хевирлерин, аргаларын Ленин бүгү талазы-биле үндезилээн, профэвилелдери коммунизминиң школазы болур төлээде социалистиг тургузуушкунга оларның ролюн, сорулгаларын тодаргайлаан.

Пролетариаттың диктатуразының системазында профэвилелдери болза, партия биле күрүне эрге-чагырганың аразында турар, партияны масса-биле харылзаштырып турар болгаш партия масса-биле харылзажырының чепсээ болур деп Ленин өөреткен. Мооң уламындан профэвилелдерин дамчыштыр ажылчын масса-биле харылзажырының тускай аргазы херек болуп турар. Масса-биле ажылга билиндиреринiң аргазының ужур-дузазын шыйбышаан Ленин капитализмниң артырып хаан өнчүзү болур массаның медерелин чаартыр ажылды аяар, кичээнгейлиг, шыдамыкай чорудар деп өөредип турган.

Ленинниң ол позициязын эш Сталин изии-биле камгалап турган. 1921 чылдың январь 19-та «Правда» солунга парлаан «Бистиң чөрүлдээлеривис» деп үүлүнге эш Сталин профэвилелдеринге таарымчалыг билиндирер ажыл-биле шеригниң аргазы болур албадаарының аргазының аразында улуг ылгалын көргүскен.

Эш Сталинның бижээни болза:

«Бо арганы холууру болза, армия биле ажылчын массаны чаңгыс черге бөле чыып каап болбазы ышкаш ынчап болбас үве-дир» (Чог., том 5, арын 5—6).

Партияның шугуму тиилээринге, Ленинни долгандыр сырый катыштырарынга эш Сталинның ол ажылы канчаар-даа аажок улуг ужур-дузалыг.

Партия шугумун камгалаан ажылдарынга Ленин материалистиг диалектиканы революстуг практикага ажыглаарын чайыннанчаа-биле илердип көргүскен. Формальдиг болгаш диалектиктиг логиканың аразында ылгалының дугайында, пролетариаттың диктатуразының үезинде политика биле экономиканың деңнелиниң дугайында болгаш марксисчи философияның өске-даа айтырыгларын Ленин оон ыңай хөгжүткен.

Партияның демир дег сагылга чурумунга болгаш чаңгыс эвинге халдаксап турган, партияның хүрээлеңин адырыкталдырарын оралдажып турган партияга удур бүгү-ле бөлүкчүгештерни Ленин биле Сталин кам-хайыра чогу-биле чылча шаап турганнар.

Ук томда партияның төөгүлүг X съездизинге Ленинниң илеткелдери, чугаалары кирип турар. РКП(б) ТК-ның политиктиг ажыл-чорудулгазының дугайында отчёттуг илеткелинге, профэвилелдериниң дугайында чугаазынга, партияның чаңгыс эвиниң болгаш анархо-синдикалистиг чайгылыышкын дугайында илеткелинге Ленин съезд мурнуу чарыында профэвилелдериниң дугайында маргылдааның дуржулгазын тодаргайлаан, партияга удур оппозиттиг бөлүглээшкинни кадыг шыңгыызы-биле шүүгмчүлээн, олар херек кырында пролетар революциязының аңгы дайзыннарының болгаш биче буржуазтыг калчаараан идегеттериниң дузалакчылары болурун көргүскен.

Партияның чаңгыс эвин камгалап алыры совет эрге-чагырганың, пролетар диктатуразының туруп турарынга кол чугула үүл болурун Ленин онза күштүү-биле айыткан.

Ленинниң бижээни, съезд хүлээп алган «Партияның чаңгыс эвиниң дугайында» тускай резолюцияга кандыгдаа фракцияның хоралыып, ону болдуруп болбазын ажылчыннар тодаргай медереп билириниң чугулазын айтып турар.

Партияның шыңгыы сагылга чурумун боттандырар, чаңгыс эвин быжыглаар сорулга-биле сагылга чурумну үрээр, фракция улам-на хөрлээледир, азы болдурар кижилерни партиядан үндүреринге чедир хемчег алыр эргени Төп Комитетке съезд тывыскан. Ленинниң бижээни «ажылчын оппозициязының» идеязының пропагандазын чорудуп турарлар коммунистиг партияга туруп болбас деп чүвени чугаалап турар. «Бистиң партиявыста синдикалистиг болгаш анархистиг чайгылыышкын дугайында» резолюцияны съезд хүлээп алган.

X съездиниң шиитпирлери партияның чаңгыс эвинге, сагылга чурумунга хәлдап, ажылчын аңгының диктатуразының быжыын божаңнадырын оралдажып турган партияның бүгү дайзыннары-биле партияның оон ыңайгы демиселинге улуг ужур-дузалыг болган.

Ленин биле Сталинның удуртулгазы-биле партияга удур бүгү бөлүглээшкиннерге удур, капитулянчы болгаш оппортунистиг идегеттерге удур большевик партияның чаныш-сыныш чок демисели акы-дуңма бүгү коммунистиг болгаш үлепүрчин партияларга дуржулга болур.

32 дугаар томда кирген чогаалдар болза, күрүненiң, ажыл-агый болгаш культураның бүгү адырларынга ажылдаар дуржулгалыг большевик каадырларны өстүрер болгаш кижизидер дугайында Ленинниң улуг сагыш-салыышкынын көргүзүп турар. Чүртту башкарарынга өөренiриниң чугулазын, ажылга ак-сеткилдиг, шевергин, ылаптыг болурунга кижизидилгениң чугулазын, шүүгмчүлелди болгаш бот-шүүгмчүлелди калбартып, бюрократизмни, ээ-харыысалга чок чорукту күрүненiң, ажыл-агыйның бүгү аппарадындан чаныш-сыныш чокка үндүр ойладырын Ленин айтып турган.

Тиилээн пролетариаттың партиязынга таваржып турар организакчы ажылдың кончуг калбарыышкынының дугайын Ленин чугаалаан. Даг ажылчыннарының II Бүгү-россий съездизинге Ленинниң чугаалааны болза: «Башкарарда дадыкан революсчуларның — коммунистерниң армиязы херек, ол бар, ону партия ден адаар» (арын 41). Ленинниң айтыышкынын күүсетпишаан, ленинчи-сталинчы Төп Комитетти долгандыр сырый катыжып алгаш большевиктер партиязы бистин чүртүвусту чаа экономнуг политикага таарыштыр социалистиг орук-биле идегелдиг баштап чоруткан.

II

«Аъш-чем онаалдазын аъш-чем үндүрүү-биле солуур дугайында» Ленинниң илеткелинге ооң берген айтыышкынын ёзугаар большевиктер партиязының X съездизи аъш-чем онаалдазын аъш-чем үндүрүү-биле солуур, чаа эконом политиказынче шилчиир дугайында чугула шиитпирни хүлээп алган.

Эш Сталинның бижээни болза:

«Шериг коммунизмден чаа эконом политиказынче ол эргилдеде ленинчи политиканың бүгү мергени болгаш ырадыр көөрү көргүстүнген» (ВКП(б) төөгүзүнүң допчу күрзу, арын 296).

Ленинниң партияның X съездизинге аъш-чем онаалдазын аъш-чем үндүрүү-биле солуур дугайында илеткели, допчу харыызы, «Аъш-чем үндүрүүнүң дугайында (чаа политиканың ужур-утказы болгаш ооң байдалы), «ККЧ-дан (Күш-ажылдың болгаш Камгалалдың Чөвүлелинден) чер-черниң совет албан черлеринге чагыг», РКП(б)-ниң X Бүгү-россий конференциязынга «Аъш-чем үндүрүүнүң дугайында илеткел» деп дептержигеш чаа эконом политиказының ужур-утказын үндезилээн.

Чүгле чаа эконом политиказынга үндезилээш социализмниң экономнуг фундаментизин тургузуп болур, пролетариаттың диктатуразы тиилээн чүртка социалистиг ниитилелди тургузуп болур деп чүвени Ленин эртем ёзузу-биле көргүскен.

Капитализмден социализмче шилчилге үезиниң экономиказының, эң ылаңгыя бистиң экономикавыстың онзагай байдалын анализтавышаан, Ленин хөй-ниити экономнуг янзы-бүрү беш уклад — патриархалдыг, тодаргайлаарга, хөй нуруузунда бодун боду хандыртынар тараачын ажыл-агый, биче бараанныг бүдүрүлге, хуу ажыл-агыйлыг капитализм, күрүне капитализми болгаш социализм барын айыткан. Ленинниң бижээни болза: «Россияның ындыг улуг болгаш ындыг шокар болганының ужурунда хөй-ниити экономнуг укладтарның ол бүгү янзы-бүрү хевири аңаа холужа берген. Байдалдың онзагайы чогум-на ында» (арын 310). Ооң-биле кады ажыл-агыйның ол янзы-бүрү укладтарының системазында биче бараанныг тараачын ажыл-агыйлар хөй нуруузу болурун, быдаргай биче чер ажылдыглар чоннуң канчаар-даа аажок хөй кезии болурун Ленин көргүскен. Биче бараанныг ажыл-агыйлар капитализмни ыяавыла, үргүлчү, массалыг хемчээлдиг төрүтүндүрүп турарын айыткан.

Партияның болгаш Совет Күрүненiң сорулгазы бистиң чүртүвустуң экономиказының хөй укладтыын узуткаары, биче буржуазтыг чаягаарлаашкынны болдурбазы болгаш чаңгыс аай социалистиг укладтын бүрүн тергиндээшкинин быжыглаары турган. Ол эң-не берге сорулганы шиитпирлээриниң тодаргай стратегтиг планын Ленинниң генийи чогаадып берген.

Чүнүң-даа мурнунда ийи аңгының пролетариат биле тараачыннарның аразында бот-харылзаазын шын доктаадыры херек турган. Октябрь революциязы тиилээн соонда, помещиктерниң чер эжелелин узуткаанда, кулактарның хүжүн баксыратканда көдээ деңнежип ортумакталы берген деп Ленин айыткан. Ортумак тараачын, чер ажылының колу апарган. Пролетариат ортумак тараачыннар-биле харылзаазын тараачын массаны социализм тудуушкунунче хандыдарын хандырар, өнчү хуучу тараачыннарны социалистиг тургузуушкуннуң медерелдиг болгаш идепкейлиг киржикчизи кылдыр кижизидер арганы чеьдип алыр ужурлуг.

Чаа эконом политиказының кол сорулгазын Ленин ажылчын аңгы-биле тараачыннарның эвилелин быжыглаарында, ол эвилелге пролетариаттың удуртур ролюн хандырарында, хереги аңгыларны узуткаарынче болгаш социалистиг ниитилелди тургузарынче угландырарында деп көрүп турган. «Аъш-чем үндүрүүнүң дугайында» дептержигештин планынга Ленинниң бижээни:

«10—20 чылдарда тараачыннар-биле шын харылзааны кылыр болза, бүгү делегейниң масштабынга тиилелге хандыртынар (пролетар революциялары узамдыгып-даа турза олар өзүп турар), оон башка 20—40 чылдарда ак-гвардейжи өлүрүкчү чоруктуң хилинчээ болур» (арын 302—303).

Пролетариат биле тараачыннарның аразында харылзааны шын тургузарынга чугула үүл болза, Совет күрүне тараачыннарда артыкшылдыг аъш-чемни албан ёзузу-биле ап турган аъш-чем онаалдазын аъш-чем үндүрүү-биле солууру болур турган.

«Аъш-чем үндүрүү болза, түрегделден, дайынның уламындан болган чединмес чоруктуң тускай «шериг коммунизминден» шын продукт солчуушкунунче шилчилгениң база бир хевири болур. А ол бодунуң ээлчээнде эң сөөлгү хевир социализмден... коммунизмче шилчилгенiн хевири болур» (арын 321).

Аъш-чем үндүрүүн доктаатканы болза, тараачыннар күрүненiң мурнунга хүлээлгезин күүсеткениниң, аъш-чем үндүрүүн дужааган соонда артыкшылдыг аъш-чемин бодунуң хереглелинге ажыглап болур, харын-даа садып-даа болур. Садыгны чорударын хостуг болдурары чүртка капитализм элээн хөделиишкинниг апаар деп чүвени Ленин баш бурунгаар көрүп билип турган. Ынчалза-даа оон кортхан херээ чок турган, чүге дээрге, күрүненiң эргечагырга, ажыл-агыйының командылаар бедии (үлепүр, банкылар, демир-орук) капиталистиг идегеттерниң өзүлдезин кызыгаарлаар аргалыг.

Чаа эконом политиказы болза, түр үениң аткаарлаашкыны болгаш күштерни чыып алгаш чүртта капитализмниң артыышкынын чок кылыр сорулга-биле чаа шавар халдаашкынны чорудар арганы бээр деп Ленин көрүп турган. Чаа эконом политиказын чоруткан соонда бир чыл болганда партияның XI съездизинге аткаарлаашкын-биле чеьдип алыр дээн сорулга чеьдип алдынган деп Ленин медеглээн. Ам болур чаа шавар халдаашкынга күштерни таарыштыр тургузар дугайында лозуңну Ленин идип үндүрген. Чаа эконом политиказын боттандырарын Ленин улуг индустрияны тургузары-биле, хуу ажылдыг тараачыннарны кооперасташтырары-биле холбаштырган.

Ленинниң демдеглээни болза, Россияның пролетариадының «бо үеде кол сорулгазы тараачыннарны удуртурунга, олар-биле быжыг эвилелге, улуг ниитилештирген машиналыг ажылынче үр үениң чамдык чугула хемчеглерин шын тодарадып, боттандырары болур» (арын 431).

Ленинниң шылгарангай айтыышкынларын удуртулга кылып алгаш большевиктер партиязы чаа эконом политиказына үндезилээш ажылчын аңгының таарачыннар-биле эвилелин быжыглаан, улус ажыл-агыйын чедиишкинниг хатап тургускан, 1925 чылда-ла чүртту социалистиг индустриализастаарының, улус ажыл-агыйын социалистиг чаартып тургузарының шугумунга быжыы-биле туруп алган.

Ленинниң херээниң улуг уламчылакчызы эш Сталин чаа үеде Ленинниң чаа эконом политиказының дугайында идеязын улам ыңай хөгжүткен. Чаа эконом политиказын чүгле дедирлениишкин деп көргүзерiн оралдажып турган, ленинизмниң дайзыннарын сойгалап илеретпишаан, эш Сталин партияның XIV съездизинге чаа эконом политиказының ханы классиктиг тодараашкынын эртем ёзузу-биле ханы көргүскен:

«Чаа эконом политиказы болза, пролетар күрүнезиниң холунга командылаар бедик туруп турда капитализмниң өзүлдезин болдурарын көрген, капиталистиг болгаш социалистиг элементилерниң демиселин көрген, капиталистиг элементилерниң тиилээрин көрген, аңгыларны узуткаарын болгаш социалистиг экономиканың үндезинин тургузарын көрген пролетар күрүнезиниң тускай политиказы болур» (Сталин, Чог., том 7, арын 364).

Эш Сталинның генийлиг удуртулгазы-биле большевиктер партиязы чуртту индустриализастаарының, көдээ ажылагыйны коллективизастаарының политиказын боттандырган, капиталистиг идегеттерни бүрүнү-биле чок кылырын хандырган, бистиң чүртүвуска ажылагыйның социалистиг системазының бүрүн тиилелгезин хандырган.

Дарлаачы аңгыларны узуткаанының болгаш ССРЭ-ге социализмни тургускананың түңнелинде ажылчыннарның болгаш тараачыннарның эвилели чаа, бедик чадага көдүрүлген; коммунизм биле улус бистиң чүртүвуста тиилетирбес чаңгыс аай күш болу берген дугайын херечилеп турар совет ниитилелдиң мораль-политиктиг чаңгыс эви тургустунган.

Чаа эконом политиказының бүгү-делегейге улуг ужур-дузалын Ленин биле Сталин шыйып турганнар. Чаа эконом политиказын үндезилээринге таарыштырган бодунуң чогаалдарында Ленин тараачын айтырыының талазы-биле күрүне эрге-чагырганың бодунуң холунда тудуп алган пролетариаттың доктаамал политиказы болур чаа эконом политиказы болза, капитализмден социализмче шилчиир талазы-биле бүгү чүрттарга ыяавыла албан болурун айыткан. Ленинчи бодалдарны хөгжүтпүүшаан, пролетар диктатуразының ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилелин быжыглаарынче, капиталистиг элементилерни узуткаарынче угланган политиказы болур чаа эконом политиказындан капитализмден социализмче шилчиирде бүгү чүрттар чайлап болбас деп эш Сталин айыткан.

1928 чылда эш Сталинның чугаалааны: «Бодунуң рынок харылзаазы-биле, ол рынок харылзааны ажыглаары-биле чаа эконом политиказы... пролетарның диктатуразының үезинде капиталистиг чүрт бүрүзүнге эргежок чугула болур» (Чог., том 11, арын 145).

Улус демократиязының чүрттарының дуржулгазы эш Сталинның ол генийлиг түңнелиниң шынныын херек кырынга көргүскен. Улус демократиязының чүрттары социализмче Совет Эвилелиниң эрткен оруу-биле, ажылчын аңгы биле тараачыннарның эвилелин быжыглаарының, ажыл-агыйның рынок хевирин ажыглаарының, садыгны, акша эргилдезин күрүнеден таарыштырарының, улуг индустрияны тудуп тургузарының болгаш тараачыннарны кооперасташтырарының оруу-биле чоруп олурарлар. Социализмниң калбак тудуушкунун улус демократтыг күрүнелер капиталистиг элементилерни кызъып кызыгаарлаар политика-биле чорудуп турар болгаш келир үеде капиталистиг элементилерни бүрүнү-биле узуткаар байдалды белеткеп турар.

III.

32 дугаар томда кирген элээн хөй чогаалдарынга Ленин Совет республиканың бүгү делегей байдалын, ооң дашты кы политиказын, база ол ышкаш делегейниң коммунистиг шимчээшкининiң айтырыгларын чырыдып турар.

Социалистиг республика бодунуң хамаарышпас чоруун камгалап, капиталистиг хүрээлээшкинниң үезинде бодунуң туруп болур аргазын алган деп Ленин демдеглээн. Бо үеде Совет күрүненiң даштыкы политика талазы-биле бир кол чугула сорулгазы болза, тайбың дээш, удурланышкак ийи система тайбың турары дээш демисел болур деп Ленин санап турган. Капиталистиг чүрттар-биле дипломаттыг болгаш садыг харылзааларын кылып, калбартырының чугулазын Ленин айтып турган. Ооң-биле кады делегейниң буржуазиязы пролетариаттың диктатуразының чүртүнга удур дайын чорударынга эптиг үени манап кедеп турарын Ленин сагындырган, бистиң республикавыстың камгаланыр аргазын күштелдиреринче, империалистиг күрүнелерниң чимзениишкининiң талазы-биле революсчу серемчилелди бедидеринче кыйгырган. Советтериң чүртүнүң тайбың тургузуушкуну бүгү делегейге улуг ужур-дузазын айытпышаан, бүгү делегейниң пролетариадының хосталгалыг демиселинге бис ажыл-агый политикавыс-биле саңалдар-хамаарылгалыг болурувусту Ленин өөреткен. «Делегейниң бүгү чүрттарының бүгү ажылчы чону кандыг-даа... Хөөрединшкин чокка Россияның Совет республиказынче көрүп турар... Ол талазы-биле демисел бүгү делегейниң масштабынче калбарган. Ол сорулганы шиитпирлезивиссе—ынчаарда бис бүгү делегейниң масштабынга ыяавыла болгаш долузу-биле тиилелгелиг болур бис» (арын 413).

Ленинниң генийлиг баш удур көрүүшкүнү боттанган. Большевиктер партиязы, совет улус чаа социалистиг ажыл-агыйны тургузар сорулганы чедиишкинни-биле күүсеткен. Ажылагыйның совет социалистиг системазы капиталистиг системаның мурнунга бодунуң артык күштүүн көргүскен болгаш көргүзүп турар.

Томда Ленинниң Коммунистиг Интернационалдың III конгрезинге—«РКП(б)-ниң тактиказының дугайында илеткел», «Коммунистиг Интернационалдың тактиказын камгалаан чугаа», «Италия айтырыының талазы-биле чугаа» деп үүлдери кирип турар. Коммунистиг Интернационалдың конгрезинге ол чугааларынга болгаш «Немец коммунистерге чагаазынга» Ленин капиталдың чүрттарында коммунистиг партияларның сорулгазын салып турар. Компартияларның идеялыг болгаш организастыг байдалын быжыглаарының, оппортунизм-биле, реформизм-биле демиселдиң ажылчын аңгының болгаш ажылчы чоннуң калбак массазы-биле партияларның харылзаазын калбартырының, быжыглаарының чугулазын Ленин айыткан.

Барыын социалистиг партиялар капитализмниң идея талазы-биле чөлеңгиижи, ажылчын шимчээшкининде империализмниң айыылдыг дайзыннары болурга оларны Ленин кам-хайыра чок сойгалап илередип турган:

«Ийи дугаар Интернационалда болгаш $2_1/_2$ Интернационалда кирип турар капиталистиг чүрттарда биче буржуазтыг кезии болза, капитализмчиң кол чөлеңгиижи болур» (арын 430)

Ылаптыг коммунизмниң бирги шугула үүлү болза, оппортунизмни чок ылыры болур деп Ленин демдеглээн. Чамдык коммунистиг партияларда турулаан «чөөн» сектантының дагынаашкынын Ленин шыңгыы шүүгмчүлеп, коммунистер масса ортузунга могаг-шылаг чок ажылдаарын, үлепүрчин аңгының чаңгыс эвин тургузарын, социал-демократияның баштакчылары-биле шыңгыы демисежирин, хөйнү бодунуң талазынче киирип алырын, күш-ажылдың капитал-биле революсчу чаңныктыг тулчуушкуннарынга бодунуң хүрээлеңин каңнаарын кыйгырып турган. Бүгү-делегейде коммунистерниң армиязы бар, ынчалза-даа олар ам-даа багай организастатынган, чедир өөретинмээн деп Ленин айыткан. «...Ыяк өөредир, ыяк организастаар, кандыг-даа манёврларга, янзы-бүрү тулчуушкуннарга, операциларга шавар-халдаашкынны болгаш дедирлениишкинни шенеп көөр. Ол үр болгаш аар-берге школа чокка тиилеп болбас»—деп Ленин айыткан (арын 494—495).

Коммунистиг партияларның сагылга чурумун быжыглаарынче, организастыын бедидеринче, оларның хүрээлеңинге шүүгмчүлелди болгаш бот-шүүгмчүлелди калбартырынче, большевиктер партиязының байлак төөгүлүг дуржулгаларын өөренип шиңгээдип алырынче оларны Ленин кыйгырган. Ленинниң ол генийлиг айтыышкыны массалыг коммунистиг партиялар тургузарынга, коммунистиг шимчээшкинниң дуржулгалыг партийжи каадырларын, удуртукчуларын кижизидеринге улуг ужур-дузалыг болган. Коммунистиг шимчээшкин канчаар-даа аажок өскен болгаш ам тиилетирбес күш болу берген.

Колоний болгаш хамаарышпас чүрттарда национал-хосталгалыг шимчээшкинни Ленин кончуг улуг ужур-дузалыг деп көрүп турган. Колоний болгаш чартык колоний чүрттарның ажылчы массазы империализмче удур революсчу демиселдиң кол күжү деп чүвени Ленин көргүскен.

Баштай национал хосталгаже угланган шимчээшкин капитализмге, империализмге удур революстуг демисел болуп шилчий бээр деп чүвени Ленин айтып турган. Ам Чөөн-чүктүң миллионмиллион кижилери ындыг революстуг шимчээшкинче шилчип кирген үеде. Кыдаттың улус революциязы тиилээн соонда Ленинниң барык үжен чыл мурнунда чугаалаан сөзүнүң шынныы каракка тода көстү бээр. Коммунистиг болгаш үлепүрчин партияларының удуртулгазы-биле капиталистиг чүрттарда революстуг шимчээшкин, колоний болгаш чартык колоний чүрттарда национал хосталгалыг шимчээшкин уламна өзүп хөгжүп турар.

Капитализмниң ниити кризизи уламна чидигленип турары, делегейниң ийи дугаар дайынының соонда демократтыг, антиимпериалистиг лагерниң күжүнүң канчаар-даа аажок өзүлдези болза, капитализм өлүрүнге четкен, улустарның коммунизмче шимчээшкини аштырбас деп чүвени херечилеп турар.

* * *

В. И. Ленинниң Чогаалдарының 32 дугаар томунда кирген чогаалдарны бижээнден бээр барык 30 чыл эрткен. Ам совет кижилер болгаш делегейниң депшилгелиг кижилери Ленинниң чогаалдарындан бо үениң чугула айтырыгларының харыызын ап турар. Ол чогаалдарда ам үеде болуушкуннар кайнаар хөгжүүрүн, келир үеде олар кайнаар хөгжүүрүн көргүзүп турар марксизмни улам ыңай хөгжүткениниң улуг үлегери болур. Ол чогаалдар бистиң чүртүвуска коммунизм тургузар дээш демиселге совет кижилерни сорук киирип турар. Улус демократиязының чүрттарының ажылчы чонунга ленинчи чогаалдар социализм тудуушкуну дээш демиселге орук айтыкчызы сылдыс болур.

Ленинниң идеялары ооң көрээнiн улуг уламчылакчызы эш Сталин бүгү талазы-биле хөгжүткен. Ленин биле Сталинның чогаалдарындан бүгү делегейниң улустары империалистиг реакцияның болгаш дайынның каранғы күштерин тиилээриниң бүзүрелин, тайбының, демократияның болгаш социализмниң хөрээ тиилээринiн идегелин ап турарлар.

С. ТИТАРЕНКО.

Эвилелдешкен республикалар соңгулдаларның бүдүүзүнде

Россия федерациязы

Россия Федерациязының Дээди Совединге соңгулдаларны 1951 чылдың февраль 18-те чорудар.

Совет улус ол демдеглелдиг хүнге канчаар-даа аажок улуг политиктиг кодүрлүүшкүн-биле белеткенип турарлар.

Россия Федерациязы — Совет Эвилелиниң акы-дүмалышкы дең эргелиг республикаларының бир дугаары. Эш И. В. Сталинның айтып турары ышкаш «Совет Эвилелиниң составында кирип турар бүгү нациялардан эң-ие шылгарангай нация болур» орус улус ССРЭ-де бүгү улустарның ынакшылын болгаш хүндүлелин ажыглап турар. Ленинниң болгаш Сталинның айытканоруу-биле чорбушаан, Россияның пролетариады төөгүлүг улуг сорулганы күүсеткен. «...Бүгү-ле демократтыг элементилериң баштыңчызы болуп кодүрлүп, үнген орус АЖЫЛЧЫН абсолютизмни дүжүрер болгаш ТИИЛЕЛГЕЛИГ КОММУНИСТИГ РЕВОЛЮЦИЯЖЕ политиктиг демиселдиң ажык дорт оруу-биле ОРУС ПРОЛЕТАРИАТТЫ (БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ пролетадиады-биле кады) эдертир» (В. И. Ленин, Чогаалдар, IV үндүргени, том 1, арын 282) деп Ленинниң баш бурунгаар корүүшкүнүн орус пролетариат боттандырган.

Орус ажылчыннар болгаш тараачыннар Октябрьниң социалистиг Улуг революциязының тугун бир дугаарында кодүрүп үндүрүп, помещиктериң болгаш капиталистериң эрге-чагыргазын дүжүреринге база социал болгаш нациснал дарлалдан хосталырынга дузалаан. РСФСР болза, ону долгандыр бүгү совет улустар күчүлүг Совет Социалистиг Республика кылдыр катышканының төвү болган.

ССРЭ-ниң өске улустары социалистиг тургузуушкуннуң херээнде идегелдиг өөнүктү болгаш дузалакчыны орус улустан тыпканнар.

Ада-чурттуң Улуг дайынының чылдарында күүсеткен боттарының оңмас дайынчы болгаш күш-ажылчы маадырлыг чоруктары-биле орус улус «бо дайынга бистиң чуртувустуң бүгү улустарының иштинде Совет Эвилелиниң удуртур күжү болуп, бүгү ниитиге алдар хавыяалыг болган» (И. Сталин).

ССРЭ-ниң бүгү шөлүнүң дөрттүн үжүнден хөй кезиин катыштырып турар Россия Федерациязының эгээртинмес черлери Арктиканың доштарындан Балтий далайдан Оожум океанга чедир кызыгаарлажып турар. РСФСР-ниң девискээри Америктиң Катышкан Штаттарының девискээринден ийи катап, база Великобританияның девискээринден 70 катап улуг болуп турар. Чурттуң бүгү чонунуң чартыктан хөй кезии бистиң республикада чурттап турар.

Совет Эвилелиниң улус ажыл-агыйынга Россия Федерациязының ролю канчаар-даа аажок улуг. РСФСР — байлак чурт. Демир болгаш хөмүр-даш, нефть болгаш ыяш, алдын болгаш платина, коргулчун болгаш цинк, бокситтер болгаш торф — бо бүгү республиканың девискээринде хөй санныы-биле бар. РСФСР-де хөмүр-даш курлавырларының 90 хуузу, нефтиниң 50 хуузу, демир рудазының 80 ажыг хуузу, ыштарның 90 хуузу мөөцнешкен.

1917 чылдың Октябрьге чедир Россияның байлактыг кур күштери багай ажыглатынып турган. Хаанныг Россия болза, хожудангай, даштыкы капиталдан хамаарылгалыг чурт турган. Октябрьниң социалистиг Улуг революциязы чурттуң бүдүрүкчү күштерин хостап, оларның шапкын хөгжүлдезинге делгем орукту ажыткан.

Советтериң эрге-чагыргазын тургусканының соонда орустуң ажылчын аңгызы болгаш ажылчы тараачыннар коммунистиг партияның удуртулгазы-биле төөгүлүг кыска хуусаада чурттуң эконом-техника талазы-биле хожудангай чоруун узуткап чок кылган.

Сталинчы беш чылдарның дургузунда РСФСР-де күчүлүг үлетпүр тургустунган. Эш Сталинның инициативазы-биле хөмүр-даш, металлургия талазы-биле чурттуң ийи дугаар баазазы — Урал-Кузнецкий комбинат тургустунган. Урал болгаш Волганың аразында нефть тывыжының чаа району — ийи дугаар Баку шөйүлген. Республиканың үлетпүрлүг дыка хөй төптеринде: Балахнинский, Сталиногорский, Каширский, Челябинский, Кузнецкий, Березниковский деп күчүлүг электри станцияларының корпустары кодүрлүп тургустунган. Төп районнарда, Волга уннунда, Уралда болгаш Сибирьде транспорт машина тудуушкунунуң болгаш электри үлетпүрүнүң улуг баазалары көстүп келген. Уралда бир дугаар чергениң аар машина тудуушкунунуң заводтары, Москвада болгаш Горькийде автомобиль заводтары тургустунган. Техниканың сөөлгү үедеги аргалары-биле кара металлургияның эң улуг заводтары деритинип тургустунган. Түгле чаңгыс магнитогорскиниң Сталин аттыг металлургия комбинады революция мурнундагы Уралдың бүгү заводтарындан хөй металлды берип турар.

Россия Федерациязының девискээринде бактаап турар кара металлургия 1913 чылда 1,3 миллион тонна шойну болгаш 1,8 миллион тонна каңны, а 1940 чылда — 5, 7 миллион тонна шойну болгаш 9,6 миллион тонна каңны берген. Ол-ла чылдарның дургузунда хөмүр-даш тывыжы барык-ла 13 катап, электри энергия бүдүрүлгези — 24 катап өскен.

Совет Эвилелиниң тараа культураларының тарылгаларының бүгү шөлүнүң 63 хуузу РСФСР-ниң девискээринде нептерээн. РСФСР болза, бодунуң ховуларының бедик дүжүттери-биле болгаш бедик продуктулуг мал ажылы-биле алдаржып турар. РСФСР — ниитизи-биле коллективизастатынган, делегейде эң-не улуг механизастатынган кодээ ажыл-агыйның чурту.

РСФСР — мурнакчы культураның республиказы. Орустуң эртеми, литературазы, театры, хөгжүмү, чогаадыкчы уран-чүүлү делегейниң алдарын чаалап алган болгаш делегейниң культуразының эртинезинге үнелиг салыышкын болуп турар. Олар ССРЭ-ниң өске улустарының культурлуг хөгжүлдезинге саълдар-хамаарылганы көргүскен.

Россия — ленинизмниң төрээн чурту — делегейде бир дугаар социалистиг күрүневи эш И. В. Сталин биле кады тургускан, бүгү ажылчы чонунуң хосталгазы дээш чалбыыштыг демиселчи улуг Ленинниң төрээн чурту, эртемниң болгаш теориялыг угаан бодалдарының бедии болуп турарынга чоргаарланып турар.

Ломоносовтуң болгаш Лобачевскийниң, Лодыгинниң болгаш Поповтуң, Менделеевтиң болгаш Сеченовтуң, Павловтуң болгаш Тимирязевтиң, Циолковскийниң болгаш Мичуриниң ажылдары орус эртемни бүгү делегейге алдаржыткан. Улуг орус чогаалчылар—Пушкин, Лермонтов, Тургенев, Лев Толстой, Некрасов, Чехов, Горький, Маяковский аштырып көрбээн чечен чогаалдары-биле делегейниң литературазын байытканнар. Орус композиторлар — Глинканың, Чайковскийниң, Бородиниң, Римский-Корсаковтуң генийлиг ажылдары делегейниң хөгжүм культуразының өзулуг эртинези болуп турар. Орус чурукчулар Репин болгаш Суриков олар төөгү бижимелдериниң канчаар-даа аажок улуг мастерлери болуп, бүгү делегейге алдаржаннар.

Октябрьниң социалистиг Улуг революциязының соонда бүгү улустуң ажыглалы болган орус эртем болгаш культура улам ыңайгы хөгжүлдеге кызыгаар чок аргаларны алган. РСФСР-ниң хоорайларында болгаш суурларында муң-муң школалар, өөредилге черлери, культура-чырыдыышкын албан черлери тургустунган. РСФСР-ниң дээди өөредилге черлеринде 400 ажыг муң студентилер өөренип турар.

Россия Федерациязы — хөй националдыг күрүне. Оон девискээринде 40 ажыг национ алдар чурттап турар. РСФСР-ниң составында он ийи автономнуг социалистиг республикалар, алды автономнуг областар болгаш он национал округтар кирип турар. Ленинчи-сталинчы национал политиканың ачызы-биле шаанда хожудаан национ алдар улуг орус улустуң акы-дүмма дузаламчызы-биле ажыл-агыйның болгаш культураның көстүп көрбээн чечектелиишкинин чеьдип алганнар. Оон тодаргай херечизи болза, РСФСР-де кирип турар Чуваш АССР-ниң чедиишкиннери болур. Чувашия кодээ ажыл-агыйлыг хожудангай область турганыдан үлетпүрлүг болгаш социалистиг кодээ ажыл-агыйлыг республика апарган.

Сталинчы беш чылдарның дургузунда ол республикада машина тудуунуң, ыяш-химиниң, торф казарының үлетпүрлери, туйбу, фосфор, эзт-сүт бүдүрүлгези тургустунган болгаш сайзыраан. Социалистиг индустриализация кодээ ажыл-агыйны машиналар-биле чепсеглээн. Чувашияның колхозчулары аас-кежиктиг бай амыдырал-биле чурттап турар.

Республикада школалар четкизи калбарган. Башкыларның, педагогиканың, кодээ ажыл-агый институттары, база элээн каш техникумнар ажытынган. Театрлар, эмнелгелер тургустунган. Социалистиг тургузуушкунда чедиишкиннер дээш Чуваш АССР-ни Ленин орден-биле шаннаан.

Шаанда хожудангай турган улустарның амгы үеде ажыл-агыйның болгаш культураның хөгжүлдезиниң Чуваш АССР-де ышкаш чижектерин РСФСР-ниң автономнуг республика, автономнуг область болгаш национал округ бүрүзүнден көрүп болур.

Совет социалистиг федерация болза, федеративтиг деп адап турар дарлакчы буржуаз күрүнелерден үндезини-биле ылгалып турар. Чижек кылдыр Американың Катышкын Штаттарын ап көрээлиңер: АКШ-ты хевир талазы-биле федерация деп адап турза-даа, херек кырында ол хоозун чугаа болуп турар. Буржуазтыг федерализмниң үезинде нацияларның эрге-медел чок байдалдарының бир чижээ болза, АКШ-та расаларны куду көрүп турар чорук болур. Негрлерни ужур дүрүм чок аажылаар чорук улам-на өзүп турар. Пякскилге халдаашкын, Поль Робсонну истеп сүрүп турары — мактанычы америк «федерализмниң» «чедиишкини» ындыг болур-дур.

* * *

Бодунуң күрүне эрге-чагыргазының дээди органы — Дээди Советтиң соңгулдаларында Россия Федерациязы акыдүмалышкы өске республикалар-биле кады ажыл-агый болгаш культура тургузуунуң фронтузунда кайгамчыктыг чедиишкиннер-биле ужуражып турар. РСФСР-ниң улустары 1946 чылдың февраль 9-та эш И. В. Сталинның чугаалаан төөгүлүг чугаазынга баш бурунгаар көрдүнген коммунизм тургузуушкунунуң улуг программазын чедиишкинниг боттандырып турар.

Бистиң чурттуң улус ажыл-агыйын катап тургузарының болгаш хөгжүдериниң беш чыл планы ССРЭ-ниң бүгү үлетпүрүнүң продукциязын дайын мурнундагы 1940 чыл-биле дөмейлээрге 43 хуу көвүдедирин көрген. Совет кижилериң маадырлыг күш-ажылының түнелинде дайын сөөлүндеги беш чылдын кол сорулгалары чедиишкинниг күүсетинген. Эрткен чылдың 10 айларының дургузунда ниити продукция бүдүрүп үндүрериниң талазы-биле дайын мурнунуң деңнели 70 хуу ашкан. Уралда болгаш Сибирьде хөмүр-даш, металлургияның ийи дугаар баазазы быжыгып сайзыраан. Уралда болгаш Кузбасста хөмүр-даш тывыжы дайын мурнундагы 1940 чыл-биле деңнээрге ийи ажыг катап өскен. Түгле чаңгыс чыл иштинде — 1949 чылдың октябрь 1-ден 1950 чылдың октябрь 1-ге чедир — РСФСР-де прокат бүдүрүлгезиниң деңнели 58 хуу өскен.

1950 чылда бистиң чурттуң ховуларындан байлак дүжүт ажаап алдынган. Коммунизмниң улуг тудугларын тургузарының планнарын амыдыралга боттандырары чедиишкинниг эгелээн.

Россия Федерациязының ажылчы чоннары боттарының ортузундан бүдүрүлгениң муң-муң кайгамчыктыг чогаадыкчы-чаякчыларын депшидип үндүрген.

Николай Российский, Александр Чутких, Лидия Корабельникова, Федор Ковалев, Наталья Ярыгина, Петр Болотов, Владимир Захаров болгаш оон-даа өске хөй-хөй стахановчулар база бүдүрүлгениң эгелекчилери болза, улус ажыл-агыйның бүгү адырларында эң-не делгеренгей нептерээшкинни алган, социалистиг чарышта чаа эгелээшкиннериниң инициаторлары болуп турар. Кайгамчыктыг совет эртемдээннер Вавилов, Лысенко, Лепешинская, культураның ажылдакчылары — Тихонов, Хренников, Фадеев болгаш совет интеллигенцияның оон-даа өске хөй-хөй төлээлекчилери коммунистиг тургузуушкунунуң херээнге канчаар-даа аажок улуг салыышкынны киирген.

Ажылчы чоннарның материал, культурлуг чаагай чоруу өзүп турар. Россия Федерациязының бүгү черлеринде чурттанганың улуг тудуглары чорутунуп, хоорайлар болгаш суурлар чаагайжып турар. Бистиң улуг Төрээн чуртувустуң болгаш Россия Федерациязының найсылалы — Москва сталиччы план ёзугаар эде тургустунуп, улам-на эки болгаш каас чараш болуп турар.

Москва! Тайбыңның тук тудукчузу, коммунизмниң улуг тургузукчузу Иосиф Виссарионович Сталин ажылдап, чурттап турар ол хоорайже бүгү мурнакчы болгаш депшилгелиг кижи төрелгетен хайгааралын угландырып турар. Хүннүң-не дүн ортузунда, Кремльдиң курантылары хап, күш-ажылдың ээлчеглиг хүнү доозулганының болгаш совет улустуң тиилелгелериниң дугайын медээлеп, радио ССРЭ-ниң Күрүне Гимнизиниң улуг сөстерин бүгү делегейге тарадып турар:

Улустарның хостуг, чаңгыс эвилелин
Улуг күштүг Русь мөңге кытыштырган.
Чоннуң күзелдиинден төрээштиң доктаган
Совет Эвилели делгереп турзун!

Н. КУЧИНСКИЙ.

Сапог даараар мастерская хүлээлгезин күүсеткен

Сапог даараар мастерскаяның коллективи РСФСР-ниң Дээди Совединге соңгулдаларның хүнүнге чедиишкинниг ужуражыр дээш күш-ажылдың чаа көдүрлүүшкүнү-биле ажылдап турар. Январь айда бүдүрүлге планын коллектив 101 хуу күүседири-биле хүлээлге алган турган. Сапог даараакчыларының коллективи бодунуң алган хүлээлгезин алдарлыы-биле күүсеткен, чүл диве, январьнин бүдүрүлге планының күүселдези — 106,9 хуу болган.

Эш Лимницкийниң удуртқан бригадазы бүдүрүлгениң онаалгазын январь айда 121 хуу күүсеткен. Бүдүрүлгениң элээн хөй ажылчыннары бүдүрүлге планын долдур болгаш ажыр күүседир дугайында хүлээлгелерни алгаш күүседип турар. Ылаңгыя эштер И. Савин, Ф. Кукарин, Д. Вяткин болгаш өскелер-даа эрткен айда бүдүрүлгениң үлүг-нормазын 106—171 хуу күүсеткеннер.

Сапог даараакчылары моон соңгаар бүдүрүлге планын ажыр күүсетпишаан, боттарының бүдүрүлгезин хоорайның мурнакчы бүдүрүлгелериниң деңнелинге чедирер дээш олар күш-ажылчы идепкейин хүн-бүрүде күштелдирип турар.

И. МААДЫР-ООЛ.

„Коммунизмче орук“ колхозта тудуг ажылы

Колхозтарга тудуг ажылын бүгү талабиле күжениишкинниг чорудары—колхозчуларның культурлуг амыдыралын чаагайжыдарынга улуг ужур-дузалыг. Чөөн-Хемчик районда мурнунда үш үүрмек колхозтардан чаңгыс улуг колхоз кылдыр катышкан «Коммунизмче орук» колхозтуң тудуг бригадазында коммунист эш Санчыжап тудуг талазы-биле эвээш эвес ажылдарны бүдүрүп турар. Ол тудуг бригадазында 57 кижи ажылдап турар. Оларның иштинден 14 кижи тайгада тудуг материалдарын белеткеп турарлар. Эрткен чылдың декабрь айның ийи дугаар чартыындан эгелээш, бо чылдың январь 25-ке чедир тайгада 1100 чудуктарны дилеринге белеткээн болгаш 1800 санныг кылын болгаш чуга мөнзаларны дилип алганнар.

Чудуктарны кезип белеткээринге болгаш манзалар дилеринге аныяк колхозчулар эштер Көшкендей, Биче-Уруг, Кокпалдай олар хүнде ажыл нормазын 150—250 хуу чедир күүседип, мурнакчылар болуп турарлар.

Тудуг бригадазының ажылдакчыларынга культур-массалыг болгаш политиктиг ажылды организастыг чорудуп турары-биле тудугжулар социалистиг чарышты боттарының аразында салып алган хайыышкынныг ажылдап турар. Тудуг бригадазының бригадири эш Санчыжап бригаданы эки удуртуп турар.

Ындыг мурнакчылар бар-даа болза, чамдык тудугжулар нормазын күүсетпейн, онаашкан ажылынга ээ-харыысалга чок ажылдап турар. Чижээ, Маспак биле Санчыт олар тудуг ажылынга аксеткилдиг эвес ажылдап турары тодаргай.

Колхозчуларны шуптузун бажыңнанды рар, оларны сууржуң байдалга киирери бүгү колхозчуларның соңгаарладып болбас сорулгазының бирээзи болур.

М. КОНГАРЖАП.

Жданов аттыг колхозта тудуг бригадазы

Сүт-Хөл районда Жданов аттыг колхозтуң тудуг бригадазы 1951 чылдың тудуунга планнаан тудуг материалдарын белеткээринче улуг күжениишкин-биле ажылдап киргеннер. 8 санныг тудугжулар 24 аттар-биле 70 километр ажыг черден 321 чудуктарны колхозтуң төвүнде сөөртүп чедирген. 2600 ажыг чудуктарны улуг харлыг болгаш кадырберге черлерден шанак болгаш машина оруунда ушта сөөртүп алганнар.

РСФСР-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларынга чедиишкинниг ужуражыры-биле тудуг ыяжының сөөртүлгезин улам-на күштелдирерин хүлээнип турарлар.

Тудуг материалдарын белеткээр херекке ында тудуг бригадазының бригадири эш К. Шыырап тудугжуларны эки удуртуп турары-биле тудугжулар эштер Кызыл-оол, Дамбыы үлүг нормазын 150—200 хуу чедир күүседип, мурнакчылар болуп турар.

Тудуг бригадазында агитация ажылын эш Шыырап эки организастааныбиле тудугга ыяштар белеткели шапкын темпиде чоруп турар.

К. АНАЙ-ООЛ.

Тудуг ыяжының белеткели

Эрзин районда «Сталинчы орук» колхозта тудуг материалдарын сөөртүп белеткээр планы—4451 чудуктарның иштинден 2030 чудуктарны кезип белеткээн болгаш 1281 чудукту колхозтуң төвүнде, бажыңнар тудар черлерде сөөртүп алган.

Колхозтуң тудуг ыяштарын белеткээр бригадада 22 колхозчулар 34 аттарлыг ажылдап турар. Сууржулгага ак-сеткилдиг, кызымакай ажылдап, боттарының үлүг-нормаларын тудугжу эштер Дүлбаа, Лопсан, Дүдүп-Базыр олар ажыр күүседип турар.

Тудуг бригадазының бригадири эш Лопсан болгаш колхозтуң даргазы эш Монзуулан олар колхозчуларны тудуг ажылынга эки удуртуп, РСФСР-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларының хүнүнде тудуг ыяштарын белеткээр планын күүседири дээш хүлээлгелер ап алган эрестиг ажылдап турарлар.

М. СПИРИН.

Малдың азырал, ажаалгазын экижидер

Таңды районнуң «Кызыл партизан» кодээ ажыл-агый артелиниң мал одарладыр черлеринде хар улуг чаттан, мал одарларында хар дожаңналып, мал оът-сиген тып чиири элээн бергедеп турар.

Ам 1500 хире баш шээр мал, база элээн хөй чылгы мал дурум азыралда кирген. Мал чемнери сиген, савай, мягкина эвээжеп турар. Чер одарында чамдык малдар дуюу тастааш одарга четпестеп турар болгаш арып баксыраан малдарның саны көвүдеп турар.

Колхозтуң баштаар чери болгаш мал ажылдакчылары улуг-даа, бичии-даа малды менди камгалап алыр дээш боттарының бүгү күжүн угландырып, кызымакай ажылдап турза-даа, районнуң кодээ ажыл-агый килдизиниң тускай эртемниглери ниитиниң малын кыштың айыылындан камгалап алыр талазыбиле боттуг дуза көргүсейн турар. Колхозта мал аарыгларының чылдагаанларын тодаргайлаары-биле районнуң кол мал эмчизи эш Жеребковту мал фермазынга чалап эккээрге кандыгдаа түңнел үндүрбейн, билбестедир арагалааш район төвүнче дедир ээп чангаш, ол хевээр хемчег албаан.

Ниитиниң малының азырал, ажаалгазын бо медилиг организастаар болза, мал ажылынга улуг когаралды таварыштырары чайлаш чок төлээде, колхоз баштаар чери, районнуң кодээ ажыл-агый килдизи ниитиниң малының азырал, ажаалгазын экижидип, малды кыштың айыылындан менди камгалап алыр дээш бүгү күштү салыр херек.

Т. ВАСИЛЬЕВ.

Мал одарладыышкыны

Таңды районнуң Элегес сумузунда «Победа» колхозтуң баштаар чери болгаш малчылары чышкы азырал, ажаалганың үезинде улуг, бичи малдарны менди камгалаарынче улуг кичээнгей салып турар.

Колхозтуң малының улуг, бичезин тус-тус аңгылааш, эки одарларга таарыштыр үскен, одары баксыраан черде малдарны эки одарларже көжүрүп турар.

Инек малды дөрт кезек черде: Кожагарлар, Көз-Хаак, Ак-Тал, Элегес деп черлерде, хой, өшкүнү беш кезек черлерде одарладып турар. Ол ышкаш чылгы малды таарышкан одарларда кадарып турар.

Ниитиниң хой, өшкү малы массалыыбиле төрүп эгелээн. Колхозтуң хойжулары хой, өшкүнүң оолдаашкынын бүгү талазы-биле организастыг эртирип, малдың чаш төлүн когарал чокка менди камгалап алыр дээш бүгү хемчегларни ап турарлар.

В. ТУМЕТЕЙ.

Часкы тарылгага белеткелди дүргедедир

Кызыл районнуң ажылчы чоннары, колхозчу тараачыннары РСФСР-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларынга чедиишкинниг ужуражыр дээш часкы тарылганың белеткелин бедик шынарлыг, чогуур өйүнде доозар дээш алган боттхүлээлгелерин күүседип турар. Январьниң 25-зе чедир колхозтар үрезин уруп алыр планын ниитизи-биле 88 хуу күүсеткен. «Победа», «ТАРН 12 дугаар Улуг хуралы», «Бай-Булуң», «Баян-Хем», «Советтиг Тыва», «Черби» колхозтар үрезин-биле бүрүн хандыртынган. Үрезин шынарын хынаарының инспекциязынга колхозтарның үрезин уруп үрезинин бүрүн хынатканының түңнелинде үрезинниң 80 хуузу тарылганың бедик кондициязынга чеьдип турар. Көдээ ажыл-агыйның бөдүүн чепсек-хереклелинден андазын болгаш илиир септелгезин 56 хуу, аттың дериг-хереклелин 60 хуу септээн. Кышкы агротехниктиг хемчеглериң талазыбиле 1565 шанак өдекти тараа болгаш ногаа шөлүнге төкен.

Кызылдың МТС-зиниң ажылчын, албан-хаакчыттары, тускай эртемниглери РСФСР-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларынга алдар болдуруп, тракторлар болгаш кожар машиналар септелгезиниң график планын ажыр күүседип турарлар. Септезе чогуур тракторларның 67 хуузун септеп ап, декабрь, январь графигин 133 хуу күүсеткеннер. Андазыннарның 90 хуузун, трактор сеялкаларының 75 хуузун, дискалыг илиирлериң 50 хуузун күүсеткен болгаш лущильниктерни септеп дооскан.

МТС-тиң септекчилериниң иштинде трактор септелгезиниң талазыбиле нормазын ажыр күүседип турарлар хөй. Чижээ, трактор бригадазының бригадири эш Н. К. Иванов, трактористер Чылбак, Тыртыйбан, Давыденко олар трактор септээриниң график планын 133—150 хуу күүсеткеннер. МТС-те 22 кижи трактор, 2 кижи бригадир, 1 кижи механик, 1 кижи комбайнёр сургуулунда өөренип турар.

Часкы тарылганың белеткелин чогуур өйүнде бедик шынарлыг доозар дээш демисел болза, тарылганы кыска хуусаада агротехниканың негелделерин ёзугаар эки организастыг эртирерин хандырар болгаш оон-биле кады тарааның үнүш-дүжүттүүн бедидеринге улуг ужур-дузалыг. Часкы тарылга белеткелиниң ындыг улуг ужур-дузалыын чамдык колхозтарның баштаар черлерге чедир үнелеп көрбейн, тарылга белеткелинге багай белеткенгени-биле 1950 чылда часкы тарылганы Чкалов аттыг, «Малчын» болгаш «Бай-Булуң» колхозтары дыка саададып, организас чок куду шынарлыг эртиргениниң түңнелинде ол колхозтар тараадан чавыс дүжүт ап, ам үрезин болгаш мал чеми тараадан бергедеп турарлар.

Районнуң чамдык колхозтары эрткен чылдың дуржулгазындан өөренип көргеш, бо чылдың часкы тарылгазының белеткелин баш удур бедик шынарлыг белеткениринге ам-даа онза сагыш салбайн турар. Чамдык колхозтарда үрезин чедир урдунмайн, четпес үрезиннерни садып алыр дугайында хемчег албайн турар. Совет чазактың эрткен чылын бистиң областың колхозтарын үрезин, мал чеми, чиир тараа-биле боттарындан бүрүн хандыртынар сорулгаби-ле күрүнеге дужаар тараанның планын 50—100 хуу чедир чиигеткен төлээде, бо чылын мурнунда чылдар ышкаш күрүнеден үрезин бээр боор деп хүрүнеден азыраныр дээр чаңчылдан адырылгаш үрезинни боттары тыптынып алыр болгаш колхозтар ажык хуваалдазында бир дугаарда четчир санныг үрезинни план ёзугаар үзүп алыр ужурлуг.

Колхозтарның баштаар черлери кышкы агротехниктиг хемчеглер планын күүседири херекке албайн турар. «Победа», «Черби», «Баян-Хем» болгаш өске-даа колхозтар кышкы өдекти тараа, ногаа шөлүнге төкпейн, харын кажаа, суур чанын покталдырып алган турар. Мал өдээн ногаа шөлүнге төгер болза, ногаадан бедик дүжүт ап, оон-биле хоорайны болгаш колхозчуларны ногаа-биле бүрүн хандырып болур. Ол ышкаш тараа шөлүнге хар мөөцнеп бөлериниң ажылы база чорувайн турар.

Хову ажылының доктаамал бригадаларын тургуспайн, үргүлчү тарылга доостурга дүжүрүп, өске ажылдарже шуптузун тарадып чорудуптарының ужурундан ам колхозтарда тарылга белеткелинге ажылдаар кижилер чок болуп турары часкы тарылга белеткелиниң бир кол четпези болур.

Колхозтарның часкы тарылгага белеткелин организастап удуртурунга болгаш хандырарынга МТС улуг роль ду ойнаар ужурлуг. Кызыл районнуң МТС-зи тракторларның кодээ ажыл-агый машиналарының септээр планын күүседип турар болза-даа, колхозтарны часкы тарылгага бүрүн белеткендирер талазыбиле удуртулгазы дыка четпес. МТС-тиң директору болгаш агрономнары, механиктери болгаш септекчилери колхозтарның часкы тарылгазының белеткелинге боттуг дуза көргүзери чугула.

МТС-тиң механиктери, агрономнары болгаш септекчилери колхозтарга часкы тарылга талазыбиле боттуг дузаны чедирери, колхозтар-биле чарган кереэлериниң күүселдезин болгаш колхозтарда часкы тарылгага белеткелиниң дугайында айтырыгларны МТС-тиң чөвүлелинге чугаалажып турары чугула. Ол ышкаш колхозтарның агротехниктиг курстарын удуртуруп, колхозчу-механизаторжуларны өөредирин күштелдирип, оларның амыдырал чурталгазын эгижидеринге кичээнгейни салыр херек.

Часкы тарылганы чедиишкинниг эртирерин хандырарда ажылчын аттарның тыртар күжүн болгаш оон дериг-хереклелин баш удур белеткээри чугула. Мооң мурнунда чылдарда аттарның күжүн тарылгага чөп ажыглавас аттың күжү-биле күүседир ажылдарны саададыр чүүлдер тургулаан. Бо чылын чүүле трактор күжүн ажыглаар эвес, харын аттарның тыртар күжүн болгаш аттың чепсек-хереклелин тарылгага бүрүн белеткээр. Аттарның курлавыр чемнерин тускайлап үзер херек.

Часкы тарылганың белеткелиниң чоруп турарының дугайында көдээ Советтериң сессияларынга болгаш колхозтарның ниити хуралдарынга дарый чугаалажып, боттуг хемчеглерни алыры чугула.

Колхозтарда партияның эге организациялары часкы тарылганың белеткелиниң чоруп турарын хынап, ону дүргедедир болгаш политик-массалыг ажылбиле хандырар дугайында тодаргай хемчеглерни албышаан. РСФСР-ниң Дээди Совединиң соңгулдаларының хүнү февральдың 18-те часкы тарылга белеткелиниң талазыбиле чедиишкинниг ужуражыр дээш социалистиг чарышты улам-на калбартыр.

Х. КАРА-ООЛ,
Кызыл райкүүскомунуң даргазы.

Колхоз бүрүзүнге—бүдүрүлгениң тода планы

Бистиң чуртта ажыл-агыйның бүгү амыдыралын күрүнениң улус ажыл-агыйының планы тодаргайлап, база башкарып турар. Улус ажыл-агыйының планы—коммунистиг ниитилелди тургузарының херээнде социалистиг күрүнениң күчүлүг чепсээ болур. Совет кижи бүрүзү бодунуң үлетпүр бүдүрүлгезикиң, бодунуң колхозунуң планын долдур болгаш ажыр күүседирин чеҗип алыры бодунуң ыдыктыг хүлээлгези деп санап турар.

Колхозта планның ужур-дузазы колхоз тургузуунуң амгы үе-чадазында, эргидеги биче колхозтар улуг коллективтиг ажыл-агый кылдыр катышкан үеде онза өскен.

Бистиң областың колхозтары сөөлгү алды чылдарның дургузунда ажыл-агый планнаашкыныңның дуржулгазын чеҗип алган. Областың колхозтарының хөй кезии күрүнениң планныг онаалгаларын удуртулга болдурбушаан, чыл-дың-на бүдүрүлгениң чыл планын чогаадып кылып турар. Бүдүрүлгениң чыл планы-биле кады чылдың орулга-чарылга сметаларын чогаадып кылыр болгаш бригадаларга, звеноларга, база мал ажылының фермаларынга бүдүрүлгениң чыл онаалгаларын чедирер.

Мурнаачы колхозтар колхозчу активти, көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглерин планнаашкынның херээнге хаара тудуп, ындыг планнарны чыл бүрүде чогаадып кылып турар. Ол планнар болза, бүгү чылдың дургузунда колхозчуларга ажылдың тодаргай программазы болуп турар. Таңды районнуң «Кызыл тараачын», «Чаа орук», «Революцияның чалбыыжы» колхозтары, Каа-Хем районнуң «Октябрь 14 чыл ою» колхоз, Бии-Хем районнуң Кочетов аттыг колхоз болгаш оон-даа өске колхозтар ындыг мурнакчы ажыл-агыйларга санатынар.

Колхоз бүдүрүлгезинге эки тургускан планнаашкын болза, ажыл-агыйның чедиишкинниг болур чоруунга улуг рольди ойнаар. Чижээ, Бии-Хем районда Кочетов аттыг колхоз кайгамчыктыг чедиишкиннерлиг болуп, чыл бүрүде улуг шөлдерге бедик дүжүттерни ажаап ап турар. Колхоз 1950 чылда 219 гектар шөлге тараан кызыл-тастың гектар бүрүзүнден 18 центнер дүжүттү ажаап алган, ниитиниң малын өстүрериниң күрүне планын 103,4 хуу күүсеткен. Таңды районнуң «Кызыл партизан» колхоз, Каа-Хем районнуң «Сталинчи орук», «Октябрь 14 чыл ою» колхозтары бүдүрүлге планнарының ачызыбиле 1951 чылда эки көргүзүглерни чеҗип алган.

Ындыг болза-даа, 1950 чылда колхозтарның иштики планнаашкынының талазы-биле ажылда четпестер чок болган деп чугаалап болбас. Бүдүрүлге планнарын чогаадып кылбайн, бригадаларга, звеноларга болгаш мал ажылының фермаларынга бүдүрүлге онаалгаларын чедирбейн турар колхозтарның удуртукчулары дыка хөй. Ындыг колхозтарга Барыын-Хемчик районда «Тиилекчи» колхоз (даргазы Сюрюң), «Октябрь 30 чыл ою» колхоз (даргазы Араптаң), Тес-Хем районда Ленин аттыг колхоз (даргазы Ӧнзак) болгаш өске-даа колхозтар хамааржыр.

Чөөн-Хемчик, Сүт-Хөл, Тес-Хем, Бай-Тайга, Барыын-Хемчик районнарның колхозтарының удуртукчулары бүдүрүлге планнарын болгаш өске-даа планныг документилерни чогаадып кылырынга эрткен чылын онза харыысалга чок болганнар. Планныг онаалганың саннарын бүдүрүлге планнарынче ӧзу барымдаалап шилчидери-биле кызыгаарлатынгаш, оларны тодаргай хемчеглер-биле быжыглавайн турган. Шак ындыг планнаашкын болза, бүдүрүлге планының ролюн чудуладып, ол чугула документини хоозун куруг саазын кылдыр хуулдуруп турган. Үстүнде чижек кылдыр айыткан районнарның колхозтарының баштаар черлери бүдүрүлге планнарының бланкаларының чүгле бир дугаар арыннарын шала-була долдургаш, ук планнарны колхозчуларның ниити хуралдарынга чугаалаштырып, бадылатпайн турган.

Бо чылын бистиң областың колхозтарының мурнунда улуг болгаш харыысалгалыг сорулгалар туруп турар. Чер ажылында чугула сорулга болза, көдээ ажыл-агыйның бүгү культураларының дүжүттүүн бедидери, чер ажылының сиген аралаштыр тарыыр системазын нептередири болгаш шиңгээдири болур. Ол ышкаш чугула сорулга болза, ниитиниң продуктулуг мал ажылын бүгү тала-биле хөгжүдери болуп турар.

Тарааның дүжүттүүнүң улам ыңайгы көдүрлүүшкүнүн хандырар төлээде, мичуринчы агробиология эртемин калбаа-биле нептередиринге үндезилээш, агротехниканың деңнелин бүгү тала-биле бедидерин планга көрген турар херек. Мал ажылының көдүрлүүшкүнүн чеҗип алыр төлээде, малдың чем-суурун калбартыр болгаш быжыглаар талазы-биле, фермаларда ажылдарны мал кажааларының тудуушкунун механизастаар талазы-биле, ферма бүрүзүнге үлегерлиг корум-чурумну тургузар талазы-биле хемчеглерни планга киирер ужурлуг.

Колхозтарга шын планнаашкын болза, бистиң областың көдээ ажыл-агыйының улам ыңайгы хөгжүлдези дээш демиселче бүгү колхозчуларны мобилизаттаарының херээнге улуг ужур-дузалыг болуп турар.

Көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң сорулгазы болза, колхозтарда планныг ажылды удуртур, бүдүрүлге планнарын, орулга-чарылга сметаларын болгаш бригадаларның, звеноларның, мал ажылының фермаларының онаалгаларын чогуур өйүнде шын чогаадып кылырынга практиктиг дузаламчыны көргүзери болур.

Колхозтарда планнарны, сметаларны болгаш онаалгаларны колхозтарның баштаар черлери колхозтуң бүгү активин киириштирбишаан, агрономнарның, зоотехниктерниң болгаш көдээ ажыл-агыйның өске-даа тускай эртемниглериниң киржилгези-биле чогаатынып кылган турар ужурлуг.

Ук планнар болгаш онаалгалар колхозчуларның ниити хуралдарынга чугаалаштынган болгаш бадылатынган турары чугула. Планнаашкынның эки шынарының дугайында улуг харыысалга машина-трактор станцияларынга онаажып турар. МТС-тер болза, керээ ӧзугаар бүдүрүлге планнарын болгаш орулга-чарылга сметаларын чогаадырының талазы-биле колхозтарга практиктиг дузаламчыларны көргүзер хүлээлгелиг.

Чүгле көдээ ажыл-агыйның тускай эртемниглериниң практиктиг шын дузаламчызының ачызы-биле колхозчу план колхоз бүдүрүлгезиниң культуразын бедидери дээш, колхозтарның ниити байлааның өзүлдези дээш, колхозчуларның бай шыдамык чуртталгазын болгаш культуразын бедидери дээш демиселге күчүлүг чепсек болуп шыдаар.

Планнаашкын талазы-биле онза улуг дузаламчыны улгатыр катыштырган колхозтар негеп турар. Ажыл-агыйның тудугларын доозарының хемчеглерин чогаадып кылыр талазы-биле, тарылга шөлдерин шын ажыглаар, бүдүрүлге бригадаларының составын четчелээр, чер участоктарын, ажылчын малды, машиналарны болгаш чепсек-хереклерни оларга быжыглаар талазы-биле, бүдүрер ажылдарның нормаларын болгаш өртектерин эде көөр талазы-биле, колхозтуң иштики корум-чурумун чогаадып кылыр болгаш бадылаар талазы-биле ол колхозтарга практиктиг дузаламчыларны көргүзери чугула.

Чер-черниң партия, совет болгаш көдээ ажыл-агый органнарының сорулгазы болза, бүдүрүлге планнарының, орулга-чарылга сметаларының, бүдүрүлге онаалгаларының чогуур өйүнде чедиишкинниг күүселдези дээш удуртулганы хандырары болур.

А. ГЛОТОВ.

Колхозка учёт болгаш отчёт ажылын чурумчудар

Тудугнуң кандыг-даа ажылы, күрүнениң кандыг-даа ажылы, кандыг-даа планныг ажыл шын учёт чокта күүсеттинмес деп эш И. В. Сталинның өөредиин Каа-Хем районнуң дыка хөй колхозтарының удуртукчулары чедир билбейн, амыдыралга боттандырбайн турар болгаш учёт, отчёт ажылы багай тургусунган.

К. Е. Ворошилов аттыг көдээ ажыл-агый артели (даргазы Никитин, бухгалтери Голубцова) ниитиниң ажыл-агыйынга учёт, отчёт ажылын багай тургусканындан 1950 чылда мал ажылындан, чер ажылындан, ногаа ажылындан болгаш өске-даа дузалаар ажыл-агыйлардан киирип алыр орулгаларны чедир киирип албаан болгаш харын ажыл-агыйның чамдык адырларының талазы-биле улуг каражалыг болганын 1950 көдээ ажыл-агый чылының түннели көргүскен.

Чижээ, колхозтуң баштаар чери тараа бастырылгазынга күш чедишпейн турда эрткен чылдың октябрь—ноябрь айларда колхозтуң ажылчы күжүн чартыктырып, эвээш эвес кижидиг балыкчы бригаданы Хараалче чоруткан. Балыкчы бригада балык тыппаанындан оларның ажылы чандыг-даа орулга бербээн болгаш ниитиниң хөрөңгизиндэн эвээш эвес акшаны чарыгдаан болгаш элээн каш аттарны өлүрген. Ол ышкаш колхозка болгаш колхозчуларга ажыктыг хөй күш-хүннерин чарыгдаан.

Плотина тургузарынга колхоз 240 муң рубльди чарыгдааш, ону камгалаар дугайында колхоз баштаар чери хемчег албааны-биле ук плотинаны суг үреп каапканындан улуг когаралга таварышкаш, оон хараазы-биле колхоз ажыл-агыйга улуг орулга берип турган электроэнергия алыр аргазындан казытынган. Электроэнергияның чогундан тараа бастырылгазы 1951 чылдың январь айының ортузунга чедир узамдыкан. Бо чылын электри энергияның күжү-биле колхозтуң элээн хөй гектар тарылга шөлүн суггарар деп төлевилээн. Суггарылга бугаларын тударынга дыка хөй хөренгилерни болгаш күш-хүннерин чарыгдаан, суг камгалалының быжыглаашкынын кылган.

Бо бүгү ажылдар электри энергияның чок болуп турарындан күүсетинмейн турар. Ынчангаш колхоз бодунуң ховуларын электри күжү-биле суггарар арга чок болуп турар. Оон аңгыда колхоз электри чырыдылгазының төлевиринден ай бүрүзүнде киирип алыр 5 муң хире рубль хемчээлдиг арыг орулганы чидирип турар.

Бистиң областың элээн хөй колхозтарында ниитиниң мал ажылы ажыл-агыйның орулгалыг адыры болуп турда, Ворошилов аттыг колхозта мал ажылы кончуг эвээш орулганы берип турар. 1950 чылда мал ажылындан 133 муң рубльдиң орулгазын киирип алыр деп планнааш, херек кырында чүгле 33 муң рубльдиң орулгазын киирип алган болгаш 103 муң рубльди чедир киирип албаан.

Ол ышкаш чорук ногаа ажылында база бар. План ӧзугаар ногаа ажылындан 30 муң рубль киирип алыр турган, чүгле 5 муң рубльдиң орулгазын алган. Колхоз картофель тарааш, оон гектар бүрүзүнден 100 центнер дүжүт алыр деп планнаан; ынчалза-даа тарылганы багай ажааганындан картофельдиң дүжүдү гектар бүрүзүнден чүгле 40 центнер болган.

Колхозтуң баштаар чери ажыл-агыйның элээн хөй хемчеглерин шын эвес планнаанындан, колхозтуң ажыл-агыйының шыңгыы учёду чогундан Ворошилов аттыг колхоз хуусаа эртирген чээлилер болгаш олча-ажык үндүрүүнүн талазы-биле көдээ ажыл-агый банкызын дамчыштыр күрүнеге төлээр 100 муң рубль хире өрелиг, оон-биле кады колхоз ол түнден ийи катап хөй каражалыг болуп турар.

Бо бүгү четпестер болза, ажыл-агыйны шын эвес чорутканындан болгаш учётту багай тургусканындан үнүп турар.

Колхозка учёт, отчёт ажылын экижидеринге санакчы-бухгалтер аппарадынга өйүнде ажылдаар арганы хандырары эргежок чугула турбужа, Ворошилов аттыг колхозта сан ажылдакчыларында ол байдал чогууру-биле хандыртынмаан. Олар өйүнде ажылдаарынга шаптык кадып турар үчүн чаңгыс ажылчын стол тургузарынга ой, бичии, карңгы, ыштыг, хирлиг, соок өрээлчигеште ажылдап турар. Оларның ол өрээлинге күш-хүннерниң болгаш өскедаа үүлдериниң дугайын сонуургаан 2—3 чедир колхозчулар кирерге олуруп, турар, «эглир» чер тывылбайн баар чорук таваржып турар. Ол-ла бажыңның чанында улуг, чырык өрээл куруг туруп турда, колхозтуң баштаар чери санакчы бухгалтерниң тода болгаш өйүнде ажылдаарынга эки байдал херек деп чүвени медереп билбейн турар.

Учёт болгаш отчётту суларатканындан Ворошилов аттыг колхоз эрткен чылдың декабрьниң төнчүзүнге чедир күш-хүннеринге акша чээлизин бербейн турган.

Илеретинген четпестерниң дугайында тодаргай түннелди үндүрүп, учёт болгаш отчётту чурумчудуп, ниитиниң ажыл-агыйының шын планнаашкынынче үргүлчүнүң кичээнгейин салыры колхоз баштаар чериниң болгаш районнуң көдээ ажыл-агый килдизиниң ажылдакчыларының соңгаарлатынмас хүлээлгези болур.

Е. ГОЛЫХ.

Чонга кино көргүзүлгези чорувастаан

Сүт-Хөл районнуң Алдан-Маадыр сумузунуң ажылчы чонунга кино көргүзүүнден бээр каш чылдар эрткен. Ажылчы чон, ылаңгыя школчылар кино-чуруктарны көөрүн улуу-биле күзеп турар. Кино көргүзер дугайында район организацияларынга-даа, кинофикацияның область эргелелинге-даа каш удаа негелдени тургузуп келген.

Ол негелде мынчага чедир хандыртынмайн турар, Ук чөптүг негелде чогум үүнүң ужурунда хандыртынмайн турар үчүн ийик, кижи кайгаар чүве?

Мынчангаш бистиң шак бо чөптүг негелдевисти дарый өөренип көргеш, чонну кино көргүзүү-биле моон соңгаар үргүлчү хандырарын дилеп тур бис.

Ажылчы чоннуң мурнундан:

С. ОНДАР, А. ДОПЧАА.

Кореяда болуушкуннар

Улустуң армиязының Кол командылалының дыннадыы

ПХЕНЬЯН. Кореяның улус-демократтыг республиказының Улустуң армиязының Кол командылалының февраль 7-де дамчыткан медээзинде чугаалап турары болза, Воньчжу (Генсю) районга Улустуң армиязының кезектери дайзынның удур атаказын ойтур шапкан болгаш оларга улуг чидириглерни таварыштырган.

Барыын болгаш төп фронтуларның участоктарынга тулчуушкуннар үргүлчүлеп турганнар. Улустуң армиязының кезектери дайзынның удур шавар-халдаашкыннары-биле тулушпушаан, оларга улуг чидириглерни таварыштырганнар.

(СЭТА).

Аргентинада демир-орукчуларның ажыл соксадыышкыны

НЬЮ-ЙОРК. Буэнос-Айрестен Ассошиэйтед Пресс агентилелиниң корреспондентизиниң медээлеп турары болза, чоокта чаа «Күрүнеге удур кем-буруу үндүргеи» демир-орукчуларның ажыл соксадыышкынының 49 удуртукчуларын федеральдыг суд ялалаан.

Январьниң 22-ден 25-ке чедир болган ажыл соксадыышкыны Аргентинада кол орук харылзаа черлериниң ажылын соксаткан. Чазак чери демир оруктарга шериг контролюн тургузуп, ажыл соксатканнарны шериг албанынче хавыра бээрге, ажыл соксадыышкыны ам читкен.

(СЭТА).

Бельгияда коммунистерге удур хоойлуну үндүргени

ПАРИЖ. Франс пресс агентилелиниң Брюссельден дамчыдып турары болза, бельги чазак, күрүнениң албан хаачыттарының коммунистиг партияга кежигүн болуруи хорун турар хоойлу дугайында айтыышкын үндүрген. Ол айтыышкын ӧзугаар чазак болза, ук шиитпирге чагыртырбаан кандыг-даа күрүне ажылдакчызын албанындан дүжүрер эргелиг болуп турар. Айтыышкында «Коммунизм» дээн термин тодаргай эвес болза-даа, ол айтыышкын чүгле коммунистиг партияга хамааржыр эвес, харын чөөн угланыышкынының бүгү организацияларынга база хамааржып турары тодаргай дээрзи ук дыннадыгда бижитинген.

(СЭТА)

Американың шериг корабльдери Италияның сугларында

РИМ. АНСН агентилелиниң медээлеп турары болза, Неапольда португа АКШ-тың Чер-ортузу далайда эскадрильзы ийи авианоцтар, үш крейсерлер, ийи флотилии эсминцилери болгаш сес дузалакчы суднолар составтыг келген.

«Ньюпорт-Ньюс» крейсерде Чер-ортузу далайның эскадрилья командылакчызы вице-адмирал Баллэнтайн ында чоруп турар.

(СЭТА).

Американчылар немецтерни боттарының даштыкы легионунче хавырып турарлар

БЕРЛИН. АДН агентилелиниң медээлеп турары болза, сөөлгү хүннерде америк офицерлер Лихтерфельдана (Барыын Берлин) казармаларда турар хөлезиленикчи немец солдаттарның ортузунда шыңгыы хавырылда чорудуп өгелээннер. Ук хавырылданы олар боттарының даштыкы легионунуң санын көвүдедип алыры-биле чорудуп турарлар.

Американчылар болза, боттарының хуу чугааларынга ол хөлезиленикчи немецтер боттарының немец хамаатыындан үнгеш, ол тургустунуп турар «хосталганың америк легионунуң» кежигүнүнче кирерин саналдап турарлар. Ол легион болза, делегейниң кандыг-даа чурттарынга агрессчи америк политиканы боттандырар сорулганы салып турар.

(СЭТА).

Грециядa өлүрүкчү чорук

АФИНЫ. Афинының шериг суду «Аверюф» деп кара-бажыңга политика талазы-биле хоругдатырган 12 кижинин херээнің талазы-биле шииткел үндүрген.

Буруудатырганнарга удур ялалаашкын чүмү-биле буступ дүшкен болзадаа, ук буруудатырганнарның бежин 3-тен 14 чыл чедир янзы-бүрү хуусаалар-биле хара-бажыңга шииткен. Ол беш кижини мурнунда өлүрүп шиидер деп турган болган.

(СЭТА).

Демократтыг херээженнерниң Бүгү-делегей Федерациязының Чөвүлелиниң сессиязы

БЕРЛИН. Февраль 3-те Демократтыг херээженнерниң Бүгү-делегей Федерациязының (ДХБФ) Чөвүлелиниң кежээки хуралынга хүн айтырыының бир дугаар чүүлүнүң талазы-биле санал-шүгүмчүлелдер уламчылаан.

Санал-шүгүмчүлелдерге чүве чугааланнар болза, Цола Драгойчева (Болгария), Элизабет Миллард (АКШ) база Н. В. Попова (ССРЭ). АКШ-тың херээженнериниң төлээлекчизи Миллард бодунуң чугаазынга хөй-хөй муң америк херээженнер Кореяда дайынга удурланыышкынның шимчээшкининге идепкейлиг киржип турар деп демдеглээн болгаш америк шериглерни Кореядан доп-дораан үндүрерин негээн.

Дайын кыпсыкчыларының агрессчи планнарынга удур, бүгү делегейге быжыг тайбың дээш демиселди моон соңгаар быжыдарынче кыйгырган совет херээженнер төлээлериниң баштыңы Н. В. Попованың чугаазын сессияның киржикчилери изии-биле уткып алган.

Херээженнерниң бүгү делегей шимчээшкининиң чаңгыс эви дээш демисел дугайында хүн айтырыының ийи дугаар чүүлүнүң талазы-биле Даниянның херээженнериниң төлээлекчизи Агнет Ольсеп илеткел кылган.

Бо айтырыг талазы-биле санал-шүгүмчүлелдерге Мария Маддалена Росси (Италия), Л. Петрова (ССРЭ), Джесси Стрит (Австралия) база ол ышкаш Англияның, Ливанның, Кыдаттың, Францияның, Индияның, Израильдиң болгаш өске-даа чурттарның төлээлери чүве чугаалаан.

Францияның девискээринге Демократтыг херээженнериниң Бүгү-делегей Федерациязының ажыл-чорудулгазын хоругдап турар дугайында Француз чазактың шиитпиринге удурланган резолюцияны сессияның киржикчилери чаңгыс эп-сеткил-биле үндүрген.

БЕРЛИН. Февраль 5-те демократтыг херээженнериниң Бүгү-делегей Федерациязының Чөвүлелиниң сессиязының хуралынга ургларны камгалаары дээш демиселди калбартыр дугайында Италияның херээженнериниң төлээлекчизи Розетта Лонго илеткел кылган. Тайбыңны камгалап алыры дээрге, бистиң ургларывысты камгалаары ол деп илеткелчи демдеглээн.

Дайынга белеткелдериниң уржуктарындан капиталистиг чурттарда ургларны ядыы-түреңги чоруктарга таваржып турар деп Лонго чугаалаан.

Грецияда муң-муң ургларны албадал ажылының лагерьлеринде болгаш карабажыңнарда туруп турар. Югославияда Титонуң бөлүү тайбың дээш демисешкен грек патриоттарның ургларын Грециянның монархо-фашистеринге бээр деп турар. Колония болгаш чартыг колония чурттарда чүс-чүс муң ургларны өлүп турар.

Америк агрессияның түннелинде Кореяда өлген чурттакчыларның үштүн бирээзи бичии ургларны болуп турар.

Ургларны камгалаары дээш бүгү чурттарның херээженнериниң шимчээшкинин моон соңгаар калбартырының чугулазын илеткелчи айыткан.

Илеткел талазы-биле санал-шүгүмчүлелдерге Белгияның, Польшаның, Германияның демократтыг республиказының, Совет Эвилелиниң, Грециянның, Аргентинаның, Моол арат республиканың, АКШ-тың, Кыдат улус республиканың, Австралияның, Чехословакияның, Италияның, Кореяның, Тунистиң болгаш Францияның төлээлекчилери чүве чугаалаан.

Венгрияның, Болгарияның болгаш Румынияның төлээлекчилериниң соонда санал-шүгүмчүлелдер доозулган.

* * *

Германияның демократтыг республиказының премьер-министри Отто Гротеволь Демократтыг херээженнерниң Бүгү-делегей Федерациязының Чөвүлелиниң кежигүннеринге алдар болдурган хүлээп алыышкынны кылган.

(СЭТА).

КНО-нуң Кол Ассамблеязының пленарлыг хуралы

НЬЮ-ЙОРК. Февраль 1-де КНО-нуң Кол Ассамблеязының пленарлыг хуралы болган, аңаа Политиктиг комитеттиң январь 31-де болган хуралынга хүлээп алганы Кыдат Улус Республиканы «агрессчи» деп чарлап турар резолюцияны көрген.

Кол Ассамблеяның пленарлыг хуралында төлээлериниң хөй нуруузу америк базыышкынга алыскаш, ол чугула айтырыгның дугайында санал ажытпас деп шиитпирни хүлээп алган, саналды ажыдар дээш чүгле беш төлээлер бадылаан.

Совет Эвилелиниң төлээлекчизи Царапкин америк резолюцияның агрессчи бодалын чаза шаап илереткен. Политиктиг комитетке болган саналдар АКШ-тың чазааның Корея айтырыын тайбың арга-биле шиитпирлээринден шуут ойталап турарын бүгү делегейге бүзүредип көргүскен. Кыдат улус республика-биле телеграммалар солушкан чорук болза, оон киирген саналы бүгүниитиниң дугуржулгазын чеҗип алырынга үндезин суурну берип турар деп чүвени көргүскен. Ол саналдарны Совет Эвилели деткип турар, үүге дээрге, ол саналдар Корея айтырыын болгаш Кыдат улус республикага хамаарышкан өске-даа айтырыгларны дүрген шиитпирлээрин хандырар сорулганы салып турар.

Америк резолюция болза, Кыдат улус республиканы агрессчи деп буруудадып алырын ыят чогу-биле орал-дажып турар. Шак ындыг буруудадыышкынны чеҗип алыр чорук корей болгаш кыдат улустарга удур агрессияны калбартырда АКШ-тың чазаанга эргежок чугула болуп турар.

АКШ бодунуң резолюциязын Политиктиг комитеттиң хөй кезиинге деткидип алыр дээш моон мурнунда Айыл чок чоруктуң Чөвүлелин Кореяга удур дүрүм чок шиитпир хүлээп алырынче албадааны ышкаш шак ындыг коргудуп кыжаныр аргаларны база катап ажыглаан деп Царапкин айыткан. Шак ындыг резолюция төлевилелин киирип келгени-биле АКШ бодун тайбыңның дайзыны деп чүвени бүгү делегейге база катап бүзүредип көргүскен. Ынчангаш совет төлээлер америк төлевилелге удур бадылаар деп Царапкин медеглээн.

Белорусс ССР-ниң болгаш Чехословакияның төлээлекчилери база шак ындыг медеглелдерни кылган.

Англияның төлээлекчизи Джебб сөс ап чүве чугаалааш, америк резолюцияның утка шынарын өш-биле будулдур тайылбырлап тургаш, ону хүлээп алырынче өске чурттарның төлээлерин албадаарын оралдажып турган.

Джеббтиң соонда польша төлээлекчи Кац-Сухи сөс алгаш, америк резолюцияның агрессчи чоруун база катап салба шаап илереткен.

Украин ССР-ниң төлээлекчизи база америк резолюцияның агрессчи чоруун коптарып илереткен.

Сирияның төлээзи Эль-Хури сос ап чүве чугаалааш, Политиктиг комитетке америк резолюция төлевилелин бадылап турда, Сирия аңаа дадагалзаан, чүге дээрге, АКШ-тың резолюциязы дайынны улам калбартырынче чыгап турар тур деп медеглээн. Ынчангаш америк төлевилелди көөрүнүң мурнунда харын өске чогумчалыг аргаларны ам-даа дилеп тыптынар болза, чогуур деп Эль-Хури түннелинге чугаалаан.

Индияның төлээлекчизи Рау база-америк төлевилелге удур бадылаар мен деп медеглээн. Чүге дээрге, ол төлевилел болза, Кореяда дайынны улам калбартыр сорулганы салып турар болгаш харын оон дендезе ол чорук делегейниң дайынынга чедирип болур деп ол чугаалаан.

Египет төлээлекчи Фавзи сөс ап чүве чугаалааш, херекти тайбың арга-биле шиитпирлеп ап болурунуң бүгү-ле аргаларын дилеп тыптынар чүве төлээде, америк резолюцияны көөрүн соңгаарладыр деп чугаалаан.

Оон дараазында Кол Ассамблея дувуу-далаш-биле бадылаашкынга киргеш, политиктиг комитеттиң киирип келгени америк резолюцияның төлевилелин хүлээп алган. Ол резолюция төлевилелин хүлээп алыр дээш бадылааннар 44, удурланып бадылааннар 7 болгаш 9 төлээ дадагалзаан. Ол резолюцияга удурланып бадылааннар. — ССРЭ, Белорусс ССР, Чехословакия, Польша, Украин ССР, Индия болгаш Бирма. Дадагалзааннар — Афганистан, Египет, Индонезия, Пакистан, Саудовская Аравия, Швеция, Сирия, Йемен болгаш Югославия.

(СЭТА).

Харыысалгалыг редактор
О. А. ТОЛГАР-ООЛ.

1951 чылдың февраль
11-ден эгелеп
национал театрга
Н. В. Гогольдиң
„РЕВИЗОР“
деп шиизи тыва дылга үнер.
Эгелээр шактары:
хүндүс 1 шакта,
кежээ 8 шакта.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл Щетинкин кудумчузу, бажың 7. ТЕЛЕФОННАРЫ: Харыысалгалыг редакторнуң 2—62; редакторнуң оралакчызының, харыысалгалыг секретарының—2—68. партия амыдыралы, пропаганда болгаш агитация, литература болгаш уран-чүүл, көдээ ажыл-агый, ниитиниң информация, үлегер болгаш транспорт чаңгыс тилдиг ниитиниң, бухгалтериясының—2—65.

Б00543 Облкуучаннуң типографиязы